

Визија за Државата

Emir Alili

2025

реформи, развој и имплементации за држава со визија MDP.

MDP
Macedonian Diaspora Party
www.mdp-eu.com
info@mdp-eu.com

1. Владеење на правото и Правда

- Функционирање на судовите
 - Независност на судството
 - Антикорупција
 - Реформа на роковите во судските постапки
 - Борба против политички влијанија
 - Заштита на граѓаните од злоупотреба на моќта
-

2. Безбедност и Јавен ред

- Професионална, деполитизирана полиција
 - Заштита на територијата
 - Борба против организираниот криминал
 - Урбана безбедност
 - Превенција на радикализам, насилство и недозволена трговија
-

3. Здравје и Здравствен систем

- Болници, клиники, примарна и територијална медицина
 - Универзален пристап до здравствена заштита
 - Итна помош, ургентни центри
 - Дигитално здравство
 - Обука и недостиг на кадар
 - Борба против протекции, фаворизирања и клиентелизам
-

4. Економија и Работа

- Индустриски политики
 - Поддршка за МСП, занаетчии и претприемачи
 - Реална економија vs економија контролирана од партии
 - Вработување на младите
 - Намалување на бирократијата
 - Инвестиции од дијаспората
-

5. Образование, Наука и Култура

- Јавно образование
- Универзитети
- Стручно образование и обука
- Научно истражување и иновации

- Меритократија во образовниот систем
-

6. Социјални политики и Семество

- Социјална заштита (welfare)
 - Поддршка за семејствата
 - Сиромаштија
 - Пристап до домување
 - Заштита на најранливите категории
-

7. Јавна администрација

- Модернизација на јавната администрација
 - Целосна дигитализација на услугите
 - Намалување на непотребните процедури
 - Меритократија во вработувањата и конкурсите
 - Безбедност и транспарентност на јавните архиви
-

8. Национална економија и Регионален развој

- Државен буџет
 - Територијално планирање
 - Инфраструктура
 - Транспорт
 - Животна средина и енергија
 - Балансиран развој меѓу регионите
-

9. Земјоделство и Природни ресурси

- Рурален развој
 - Вреднување и заштита на земјоделското земјиште
 - Хранбен суверенитет
 - Водни ресурси
 - Заштита на животната средина
-

10. Меѓународни односи и Суверенитет

- Независна надворешна политика
 - Односи со ЕУ, НАТО, ОН
 - Отфрлање на надворешни притисоци
 - Геополитичка рамнотежа
 - Реална регионална соработка
 - Одбрана на националниот идентитет
-

11. Дијаспора и Враќање на талентите

- Гласање во амбасади и онлајн
 - Парламентарна претставеност на дијаспората
 - Стимули за враќање
 - Инвестиции од дијаспората
 - Економски и политички мост Македонија–свет
-

12. Медиуми, Комуникација и Слобода на информирање

- Независност на медиумите
 - Крај на партиската пропаганда
 - Транспарентност на сопственичките структури на медиумите
 - Право на граѓаните на вистинито и проверливо информирање
-

13. Иновации, Технологија и Дигитално општество

- Дигитална транзиција на државата
 - Сајбер безбедност
 - Стартапи
 - Вештачка интелигенција и автоматизација
 - Меѓународна конкурентност
-

14. Животна средина и Одржливост

- Квалитет на воздухот
 - Отпад
 - Обновлива енергија
 - Заштита на територијата
 - Климатска адаптација
-

15. Млади и Спорт

- Младински политики
 - Граѓанско и претприемничко образование
 - Спортски и јавни простори
 - Инклузија и социјална мобилност
-

16. Права и Граѓански слободи

- Основни човекови права
- Еднаквост на третман
- Секуларна држава
- Заштита на малцинствата
- Верска слобода
- Слобода на изразување

17. Реформа на Државата и Уставот

- Структурна ревизија на власта и институциите
- Ограничување на мандатите
- Алатки за партиципативна демократија
- Предложни референдуми
- Итна политичка одговорност

18. Борба против корупцијата и клиентелизмот

- Реформа на антикорупциските закони
- Трагирање и транспарентност на финансирањето
- Јавни регистри на функции и мандати
- Контрола врз именувањата
- Систем на превенција

19. Национален идентитет и Општествена кохезија

- Заштита на културата и јазикот
- Единство над етнички и верски поделби
- Спречување и разобличување на поделбени наративи
- Државата како заеднички дом за сите**

1. ВЛАДЕЕЊЕ НА ПРАВОТО И ПРАВДА – Сеопфатна структурна реформа

1.1 Функционирање на судовите

Општа цел

Да се направат судовите независни, автоматизирани, брзи и целосно ослободени од политичка дискреција.

Оперативни реформи

1. Национален регистар на постапки (задолжителен и јавно достапен)
 - Секоја постапка мора да биде внесена во единствен дигитален систем.
 - Број, доделен судија, фази на постапката, рокови, доцнења: сè е евидентирано.
 - Граѓаните можат онлајн да го проверуваат статусот на постапката, освен во доверливи случаи.

Норма

Секој што ќе ја изостави регистрацијата подлежи на моментална суспензија.

2. Автоматска и случајна распределба на предметите
 - Сертифициран софтвер, ревидиран еднаш годишно.
 - Ниту еден раководител не може да влијае на распределбата.
 - Алгоритмот спречува акумулација на предмети кај еден ист судија.

Норма

Интерференција во распределбата = кривично дело со трајно исклучување од функцијата.

3. Ревизија на оптовареноста
 - Максимален број постапки по судија.
 - Ако лимитот се надмине, следува автоматска распределба во друг судски регион.
 - Зголемување на административниот персонал и централизирани секретаријати.
4. Обврска за проширено дигитално образложение

Пресудите мора да содржат:

- логично образложение
- правни упатувања
- временска линија на постапката
- индикатори за доказите

Норма

Немотивирани пресуди → автоматско поништување.

5. Независна дисциплинска комора
 - Орган одделен од Судскиот совет.
 - Составена половина од судии и половина од независни експерти.
 - Оценува доцнења, негрижа, корупција и неетичко однесување.

1.2 Независност на судството

Општа цел

Целосно раздвојување на политиката и правосудството.

Оперативни реформи

1. Апсолутна забрана за политички именувања
 - Ниту еден министер, партија или пратеник не може да именува, преместува, унапредува или оценува судија или обвинител.
 - Сите функции се доделуваат преку транспарентен јавен конкурс.
2. Периодична ротација
 - На секои 5 години задолжителен трансфер меѓу судски региони (за да се избегнат

- локални мрежи на моќ).
- Освободување само поради сериозни семејни причини.
- 3. Годишна задолжителна имотна декларација
 - За судии, обвинители и клучни функционери.
 - Објавена онлајн.
 - Автоматска споредба со реалните трошоци.

Норма

Несовпаѓања над утврден праг → моментална истрага од Антикорупциската единица.

- 4. Апсолутни неспоивости
 - Ниту еден судија не смее да има роднини до 2. степен во политиката, медиумите или во управни улоги во регионот каде што работи.
 - Ниту еден обвинител не смее да врши паралелни активности (консултации, фирми, приватни канцеларии).

1.3 Антикорупција

Општа цел

Искоренување на клиентелизмот и правење на структурната корупција практично невозможна.

Оперативни реформи

1. Национална Антикорупциска Агенција (НАА) со реални овластувања
 - Независна, со автономен буџет.
 - Овластувања слични на ФБИ во сферата на јавната корупција.
 - Можност за прислушување, заплени и истраги за политичките партии.
2. Целосна следливост на јавните и политичките финансии
 - Секоја уплата од државата над 1.000 евра се објавува со документ, потпис и образложение.
 - Секое финансирање на партии е достапно во единствен јавен регистар.
3. Заштита на укажувачите (whistleblower)
 - Идентитет под заштита како државна тајна.
 - Посебни фондови за правна и лична поддршка.
 - Финансиски поттик до 5% од повратената сума.
4. Кривично дело „необјасниво збогатување“
 - Ако имотот значително го надминува пријавениот приход, следува привремена заплена.
5. Забрана за вработувања по препорака
 - Дигитализирани, анонимни конкурси, со јавно видливи поени.
 - Секоја јавна функција без конкурс е ништовна.

1.4 Реформа на роковите во правдата

Општа цел

Драстично намалување на времетраењето на постапките:

- 12 месеци за кривични
- 18 месеци за граѓански

Оперативни реформи

1. Задолжителен процесен календар
 - Секој предмет има автоматски календар дефиниран од системот.
 - Нема одлагања без формално, документирано образложение.
 - Одлагањата ги проверува Дисциплинската комора.

2. Целосна дигитализација
 - Онлајн поднесување акти
 - Задолжителен дигитален потпис
 - Онлајн рочишта за едноставни предмети
 - Далечински пристап до списите

Ефект

Намалување на бирократијата до 70%.

3. Дополнителни судии во преоптоварени региони
Автоматски систем: по надминување на прагот на оптовареност → веднаш се испраќаат привремени судии.
4. Максимални рокови за пресуди
 - 45 дена → прв степен
 - 60 дена → жалба
 - 90 дена → касација

Норма

Надминување → автоматска дисциплинска проверка.

1.5 Борба против политички влијанија

Општа цел

Сечење на секоја врска меѓу политичката моќ, партиите, медиумите и судскиот систем.

Оперативни реформи

1. Забрана за неформален контакт
 - Министри и политичари не смеат да имаат приватни контакти со судии и обвинители.
 - Секој состанок мора да биде евидентиран и објавен.
 2. Регистар на притисоци
 - Секој магистрат може да пријави притисоци или закани, дури и анонимно.
 - НАА отвора автоматска истрага во рок од 48 часа.
 3. Моментална политичка санкција
 - Секој политичар што се меша во правосудството автоматски го губи мандатот.
 4. Надзор на јавните именувања
 - Во чувствителните сектори секое именување го проверува независен антикорупциски комитет за судир на интереси.
-

1.6 Заштита на граѓаните од злоупотреба на моќта

Општа цел

Создавање систем во кој државата не може да го злоупотреби граѓанинот, а граѓанинот може да дејствува против државата.

Оперативни реформи

1. Зајакнат Национален Народен правобранител (Ombudsman+)
 - Проширени овластувања: може да интервенира во судови, да наметнува дејствија на органите на управата, да блокира злоупотребни акти.
 - Институциите мора да одговорат во рок од 15 дена.
2. Право на брза жалба против органите на управата
 - Итна постапка.
 - Пресуда во рок од 30 дена.
3. Регистар на прекршоци на полициските сили
 - Секоја интервенција се снима со задолжителна bodycam.

– Bodysam-ите не смеат да бидат исклучени.

Норма

Исклучување → моментална суспензија + дисциплинска постапка.

4. Лична одговорност на јавните функционери
 - Оној што потпишува злоупотреба одговара лично, и финансиски.
 - Државата има право на регрес од функционерот.
5. Поедноставен пристап до колективни тужби (class action)
 - Граѓаните можат заедно да тужат министерства, органи или државни компании за злоупотреби или лоши услуги.

2. БЕЗБЕДНОСТ И ЈАВЕН РЕД – Сеопфатна структурна реформа

2.1 Професионална и деполитизирана полиција

Општа цел

Трансформација на полицијата во професионален, технички, независен корпус, ненаклонет кон политичка моќ или локални клиентелистички мрежи.

Оперативни реформи

1. Независна национална дирекција (именување преку конкурс и јавна проверка)
 - Националниот директор на полицијата не се именува од владата, туку се избира преку меѓународен конкурс, надгледуван од независен комитет составен од судии, безбедносни експерти и претставници на граѓанското општество.
 - Единствен, неповторлив мандат од 5 години, за да се спречи политички континуитет.
2. Апсолутна забрана за партиска припадност
 - Секој полицаец, службеник или раководител мора да потпише изјава дека не е член на политичка партија.
 - Кој имал политичка функција во последните 5 години не може да има командни должности.
3. Задолжителна ротација во чувствителни региони
 - На секои 3 години автоматски трансфер, за да се избегнат локални мрежи на моќ, фаворизирања и ризични односи.
4. Професионална полициска академија (европско ниво)
 - Почетна обука од 18 месеци со задолжителни модули: оперативна безбедност, човекови права, техники на интервенција, деескалација, сајбер криминал, англиски јазик.
 - Задолжително годишно усовршување.
5. Задолжителни bodysam-и
 - Секоја интервенција мора да се снима.
 - Bodysam-ите не смеат да се исклучуваат.
 - Снимките се чуваат во централен, криптиран систем, достапен само за правосудните органи.

2.2 Заштита на територијата

Општа цел

Да се направи државата способна да ги контролира границите, нелегалните токови и криминалните инфилтрации.

Оперативни реформи

1. Интегрирана и централизирана гранична служба
 - Обединување под единствен национален команден центар.
 - Стандардна опрема: дронови, ноќни сензори, термални камери, дигитални мапи.
 2. Интелигентни контролни пунктови
 - Автоматско препознавање на регистарски таблички.
 - Биометриска контрола за сомнителни лица.
 - Поврзување со национални и европски бази на податоци.
 3. Мобилна единица против трговија
 - Task force против трговија со луѓе, дрога и оружје.
 - Овластувања за итна интервенција на целата територија.
 - Можност за контролирани инфилтрации.
 4. Контрола на второстепени премини
 - Целосно мапирање на неофицијални премини.
 - Поставување пасивни сензори и ротациски дронови.
-

2.3 Борба против организираниот криминал

Општа цел

Удар на организираниот криминал во корен: финансии, мрежи, политички заштити, економски инфилтрации.

Оперативни реформи

1. Национална Антимафија Дирекција (НАД)
 - Инспирирана од италијанскиот модел, но со проширени овластувања.
 - Независна од политиката, со меѓународен надзор.
 - Соработка со Европол, Интерпол и соседните држави.
 2. Итна конфискација и управување со криминален имот
 - Превентивна заплена во рок од 48 часа.
 - Забрзана продажба на не-стратешки добра.
 - Креирање „Фонд за жртвите и урбана безбедност“, финансиран со конфискуван имот.
 3. Автоматско финансиско следење
 - AI систем за анализа во реално време на сомнителни трансакции.
 - Задолжителни пријави од банки, нотари, агенти за недвижности, сметководители.
 4. Кривично дело членство во криминална организација
 - Јасна дефиниција во кривичниот законик.
 - Оштрени казни за членови на јавната администрација.
 5. Целосна забрана за тендери без јавна набавка
 - Ниту еден тендер не смее да се додели без дигитална постапка.
 - Секој конкурс мора да биде јавно објавен, надгледуван и архивиран онлајн.
-

2.4 Урбана безбедност

Општа цел

Гарантирање безбедни градови, превенција на криминал, контрола на територијата и подобар квалитет на живот.

Оперативни реформи

1. Реформирана општинска полиција
 - Не зависи од градоначалниците, туку од национална координација.
 - Задолжителна обука за јавен ред и управување со конфликти.
 - Забрана за политички активности на локално ниво.

2. Интелигентно јавно осветлување
 - Проектирање на осветлувањето според безбедносни критериуми.
 - Автоматски сензори во високо ризични зони.
 3. Видео надзор со препознавање таблички
 - Интегриран и централен систем.
 - Ограничен пристап за правосудството и националната полиција.
 4. Планови за безбедност по квартал

Секој квартал има годишен план заснован на анализа на:

 - ситен криминал
 - вандализам
 - дилерство
 - насилства

Стратегиите се објавуваат и се ревидираат на секои 6 месеци.
 5. Task force „Безбедни училишта“
 - Надзор на училишните подрачја.
 - Превенција на дилерство и насилства.
 - Програми за едукација за законитост.
-

2.5 Превенција на радикализам, насилство и трговија

Општа цел

Превенција на екстремистички, насилни или криминални феномени пред да ескалираат.

Оперативни реформи

1. Единица за Стратешка Превенција (ЕСП)
 - Мониторинг на ризично однесување (насилство, дроги, радикализам).
 - Психолози, социолози, специјализирани агенти.
 - Рани интервенции за млади во ризик од девијантно однесување.
 2. Алгоритам за ризик за криминални трговии
 - Автоматска анализа на финансиски движења, патувања, дигитални мрежи.
 - Предиктивни сигнали до надлежните органи.
 3. Соработка со верски и културни заедници
 - Постојан форум со верски и културни лидери.
 - Специфични програми за превенција на радикализам и надворешни инфилтрации.
 4. Национална антидрога програма
 - Специјални единици за брзи заплени.
 - Задолжителна едукација во училиштата.
 - Центри за рехабилитација финансирани од државата.
 5. Заштита на дигиталните граници
 - Cybercrime task force.
 - Контрола на dark web.
 - Соработка со социјални платформи за означување на екстремистички или криминални содржини.
-

3. ЗДРАВЈЕ И ЗДРАВСТВЕН СИСТЕМ – Сеопфатна структурна реформа

3.1 Болници, клиники и територијална медицина

Општа цел

Изградба на здравствен систем што функционира, со современи болници, ефикасни клиники, силни територијални услуги и целосно деполитизирано управување.

Оперативни реформи

1. Раководство на здравствените установи преку национален јавен конкурс
 - Ниту еден директор не може да биде именуван од владата или партиите.
 - Избор преку национален конкурс со независни комисии.
 - Мандат од 4 години, без обновување, за да се избегнат внатрешни „феудови“.
 2. Задолжителни минимални стандарди за секоја болница
Секоја болница мора да гарантира:
 - 24/7 функционален итен прием
 - минимален персонал по смена
 - активна лабораторија за анализи
 - функционален дијагностички оддел
 - внатрешна аптека со дигитална контрола
 - системи за безбедност и хигиена со годишна сертификација
- Норма**
Установите што не ги исполнуваат стандардите го губат акредитирањето и јавните средства.
3. Зајакнување на територијалната медицина
 - Основни амбуланти со продолжено работно време (8–20).
 - Домашни посети за стари и ранливи лица.
 - Создавање „Куќи на здравјето“ за намалување на притисокот врз болниците.
 4. Национална програма за модернизација на инфраструктура и технологии
 - Десетгодишен план за обновување на апаратура, згради и критични оддели.
 - Задолжително квартално превентивно одржување и годишна сертификација.
-

3.2 Универзален пристап до здравствена заштита

Општа цел

Ниту еден граѓанин да не биде исклучен, дискриминиран или принуден да плаќа за она што државата мора да го гарантира.

Оперативни реформи

1. Елиминација на листите на чекање преку единствен дигитален систем
 - Јавни болници, клиники и приватни установи со договор работат на единствена платформа.
 - Ако една установа е преоптоварена, системот автоматски пренасочува кон друга.
 2. Бесплатни основни услуги
 - основни лекарски прегледи
 - дијагностички прегледи од прво ниво
 - животоспасувачки терапии
 - онколошки третмани
 - есенцијални лекови
 3. Национален фонд за граѓани со низок приход
 - Целосна покриеност на услугите што не се вклучени во универзалниот пакет.
 - Пристап преку дигитален здравствен ИСЦЕЕ.
 4. Забрана за дискриминација
 - Никаква предност по етничка, верска, клиентелистичка или територијална основа.
 - Систем за анонимна пријава со моментално активирање на Здравствениот инспекторат.
-

3.3 Итни служби и ургентни центри

Општа цел

Намалување на „мртвото време“, зголемување на достапноста и создавање професионален, брз и добро опремен итен систем.

Оперативни реформи

1. Зајакнат Национален Центар за Итни Состои 112
 - Обединување на центрите (брза помош, пожарникари, полиција).
 - Професионално обучени оператори, со задолжителна ротација.
 2. Современи амбулантни возила и правична територијална распределба
 - Математички критериуми за распределба на возила и персонал.
 - Задолжителна минимална опрема во секоја амбуланта.
 - Задолжително одржување на секои 3 месеци.
 3. Ургентни оддели со дигитален тријаж
 - Алгоритам што автоматски доделува приоритет и максимално време.
 - Секој пациент мора да биде прегледан во рок пропишан со национални норми.
 4. Персонал во итните служби со стимулирачки плати
 - +20% за медицински сестри и лекари во итните служби.
 - Годишни бонуси за работа во високооптоварени области.
-

3.4 Дигитално здравство

Општа цел

Трансформација на здравството од хаотичен хартиен систем во дигитален, транспарентен, следлив и достапен систем.

Оперативни реформи

1. Единствен електронски здравствен досие (задолжително)
 - Сите здравствени податоци на пациентот се дигитално регистрирани.
 - Контролиран пристап за болници, клиники, матични лекари и специјалисти.
 - Пристап на граѓанинот преку посебна апликација.
 2. Задолжителни дигитални рецепти
 - Не се дозволуваат хартиени рецепти.
 - Целосно елиминирање на фалсификати, грешки и дуплирања.
 3. Интегрирана телемедицина
 - Онлајн посети за неопходни неитни случаи.
 - Поддршка за хронични пациенти.
 - Далечинско следење на ранливи пациенти.
 4. Дигитален антифрод систем
 - Алгоритам што детектира аномално однесување:
 - повторливи рецепти
 - сомнителни потписи
 - злоупотреба на лекови
-

3.5 Обука и недостиг на кадар

Општа цел

Враќање на минимално потребниот персонал со современи, квалитетни образовни патеки.

Оперативни реформи

1. Зголемување на местата на медицинските факултети и во школите за медицински сестри

- Двојно зголемување на местата во рок од 5 години.
 - Инвестиции во лаборатории и универзитетска инфраструктура.
 - 2. Задолжителни, платени стажирања
 - Стажирања финансирани од државата.
 - Зголемување на компетенциите и намалување на кадровскиот дефицит.
 - 3. Програма „Враќање на професионалците од дијаспората“
 - Финансиски стимули.
 - Олеснети договори и сместување.
 - Итно признавање на странските квалификации.
 - 4. Годишна оценка на персоналот
 - Оценки базирани на:
 - компетенции
 - квалитет на работа
 - континуирана едукација
 - Оценките одредуваат награди или корективни патеки.
-

3.6 Борба против препораки, фаворизирања и клиентелизам

Општа цел

Здравството да стане еден од најчистите сектори на државата, без препораки, фаворизирања и политичка окупација.

Оперативни реформи

1. Целосно дигитализирани и анонимни здравствени конкурси
 - Анонимен CV.
 - Компјутеризирани тестови.
 - Јавни рангирања.
 - Вкрстени антикорупциски контроли.
 2. Апсолутна забрана за директни вработувања
 - Ниту еден политичар, директор или раководител не може да вработи без конкурс.
 - Секое вработување надвор од конкурс е ништовно и повлекува кривична одговорност.
 3. Јавен регистар на роднински врски
 - Секој вработен мора да пријави евентуални врски со раководители, политичари, администратори.
 - Ако се утврдат конфликти → веднаш преместување или поништување на конкурсот.
 4. Независен Национален Здравствен Инспекторат
 - Овластувања за пристап без најава.
 - Контрола на тендери, вработувања, набавки и консултации.
 - Тримесечно објавување на неправилности.
 5. Строги кривични санкции
 - Активна или пасивна препорака → кривично дело.
 - Фаворизирање → моментална суспензија.
 - Корупција → трајно исклучување од здравствениот систем.
-

4. ЕКОНОМИЈА И РАБОТА – Сеопфатна структурна реформа

4.1 Индустриски политики

Општа цел

Реконструкција на продуктивна, иновативна економија, ослободена од привилегии и

монополи.

Современа индустрија, реални претпријатија, јасни стратешки синцири.

Оперативни реформи

1. Десетгодишен Национален Индустриски План
 - Идентификација на стратешки сектори: агро-храна, енергија, логистика, информатика, фармација, дигитално производство.
 - Долгорочни стимули поврзани со мерливи резултати.
 - Посебни фондови за иновација, роботика, дигитализација, извоз.
 2. Деполитизирани Специјални Економски Зони (СЕЗ)
 - Зони за привлекување реални продуктивни инвестиции.
 - Управување доверено на независен орган, а не на министерства.
 - Даночни олеснувања условени со:
 - број вработени
 - траење на договорите
 - процент на извоз
 - почитување на животната средина
 3. Забрана за концесии „пријателски кон партиите“
 - Секоја индустриска, рударска или енергетска концесија мора да помине преку дигитална јавна аукција.
 - Комисии со меѓународни членови.
 4. Стимули за reshoring
 - Олеснувања за компании што враќаат производство од странство.
 - Можност за кофинансирање преку европски и меѓународни фондови.
-

4.2 Поддршка за МСП, занаетчии и претприемачи

Општа цел

Ослободување на рбетот на државата од бирократија, фаворизирање и изопачен фискален притисок.

Оперативни реформи

1. Единствен данок за МСП
 - Фиксна, поедноставена стапка за приходи до утврден праг.
 - Укинување на микро-даноци, дуплирани давачки и непотребни општински такси.
 2. Единствен шалтер за претпријатија
 - Сите постапки на еден портал: отворање, лиценци, дозволи, фискални комуникации.
 - Задолжителен одговор во рок од 15 дена.
 3. Даночни кредити за иновација и дигитална транзиција
 - Кредити до 40% за инвестиции во софтвер, машини, автоматизација и обука на персоналот.
 4. Фонд за ликвидност за занаетчии и мали бизниси
 - Микро-кредити гарантирани од државата.
 - Контролирани каматни стапки.
 - Флексибилно отплата поврзана со прометот.
 5. Програма „Работилници и Занаети“
 - Заштита на традиционалните занаети.
 - Олеснувања за отворање работилници во стари градски јадра.
 - Покривање кирија за првите 12 месеци.
-

4.3 Реална економија vs економија контролирана од партиите

Општа цел

Радикално сечење на зависноста на економијата од политички мрежи, клиентелизам, локални олигарси и договори на моќ.

Оперативни реформи

1. Регистар за транспарентност на тендери
Секој јавен тендер мора да биде видлив онлајн:
 - износ
 - добитник
 - образложение
 - оценка
 - рок
 - пеналиСекој тендер што не е регистриран е ништовен.
 2. Забрана за „компаниии пријатели на партијата“
 - Компаниии чиј сопственици се роднини на политичари, директори или јавни функционери не можат да учествуваат на јавни конкурси.
 - Годишна обврска за пријавување роднински врски.
 3. Блокада на политички економски именувања
 - Директори на јавни компании, стопански комори и индустриски тела не можат да бидат именувани од владата.
 - Исклучиво избор преку јавен конкурс.
 4. Ретроактивна истрага на сомнителни приватизации
 - Ревизија на сите приватизации во последните 20 години.
 - Поништување или преговарање одново во случај на неправилности.
 5. Антимонополски систем
 - Строги лимити на концентрација на економска моќ.
 - Независна комисија со овластување за присилно раздвојување.
-

4.4 Младинска работа

Општа цел

Запирање на егзодусот, создавање реални можности, враќање на младите во економијата.

Оперативни реформи

1. Стимули за вработување млади
 - Целосно ослободување од придонеси 3 години.
 - Бонуси за компании што го задржуваат работникот по тригодишниот период.
 2. Програма „Млади Претприемачи“
 - Субвенции до 50% за старт на бизнис.
 - Менторство од експерти од дијаспората.
 - Гарантиран микрокредит.
 3. Модерни договори за приправништво
 - Платено приправништво со задолжителна обука.
 - Можност за трансформација во стабилен договор со стимули.
 4. Дигитални Центри за Вработување
 - Автоматско усогласување меѓу профили и понуди.
 - Задолжителен feedback од компаниите.
 - Постојано ажурирање на барањата на пазарот.
-

4.5 Намалување на бирократијата

Општа цел

Елиминација на бирократската машина што ги гуши претпријатијата, инвестициите и граѓаните.

Оперативни реформи

1. Укинување на 50% од постојните формулари
 - Национална ревизија на јавната документација.
 - Елиминација на непотребни постапки.
 - Принцип: „Ако државата веќе има податок, не смее да го бара од граѓанинот“.
 2. Задолжителен дигитален потпис
 - Сите јавни документи мора да бидат дигитално потпишани.
 - Крај на хартија, редици и печати.
 3. Автоматизација на лиценците
 - Ако администрацијата не одговори за 30 дена, лиценцата се смета за одобрена (дигитален молк-асенс).
 4. Физички шалтери: помалку, но поефикасни
 - Единствени точки за граѓани и претпријатија.
 - Обучен персонал.
 - Законски загарантирани максимални рокови за одговор.
-

4.6 Инвестиции на дијаспората

Општа цел

Трансформација на дијаспората од набљудувач во стратешки економски мотор за Македонија.

Оперативни реформи

1. Суверен Фонд на Дијаспората
 - Јавно-приватен инвестициски фонд.
 - Македонците во странство може да учествуваат во внимателно избрани национални проекти.
 - Приноси гарантирани со национални средства.
 2. Даночни олеснувања за репатријација на капитал
 - Повластена даночна стапка за реинвестиции во Македонија.
 - Нула данок 5 години за инвестиции над утврден праг.
 3. Единствен шалтер за инвестиции на дијаспората
 - Сите процедури управувани од деполитизирана канцеларија.
 - Одобренија во рок од 30 дена.
 4. Зони за Стратешко Враќање
 - Области со намалено оданочување, моментални дозволи и инфраструктура за претприемачи што се враќаат од странство.
 5. Меѓународен Советодавен Борд на Дијаспората
 - Техничка група за поддршка на национални проекти во иновации, енергија, ИТ и агроиндустрија.
-

5. ОБРАЗОВАНИЕ, ИСТРАЖУВАЊЕ И КУЛТУРА – Сеопфатна структурна реформа

5.1 Јавно училиште

Општа цел

Реконструкција на современо, деполитизирано училиште, заштитено од препораки и фокусирано на квалитетот на наставата.

Оперативни реформи

1. Национална програма „Училиште 2035“
 - Ревизија на наставните програми.
 - Воведување клучни предмети: граѓанско образование, критичко мислење, основна економија, дигитални вештини, логика, јазици.
 - Укинување на застарени содржини.
 2. Вработување наставници преку дигитални и анонимни конкурси
 - Без препораки, без политички предности.
 - Јавни рангирања со проверливи поени.
 - Комисии надвор од самите училишта.
 3. Минимални стандарди за секое училиште
 - Функционални информатички лаборатории.
 - Јавен Wi-Fi.
 - Задолжителна минимална училишна кујна.
 - Годишно сертифицирана безбедност.
 4. Директори избрани преку конкурс
 - Апсолутна забрана за политички именувања.
 - Единствен мандат од 5 години.
 - Обврска за објавување на годишните резултати на училиштето.
 5. Програма за поддршка на ранливи ученици
 - Посветени училишни тутори.
 - Психолошка и социјална поддршка.
 - Бесплатен наставен материјал за семејства со низок доход.
-

5.2 Универзитети

Општа цел

Враќање на квалитет, независност и меѓународен углед на универзитетите, ослободувајќи ги од корупција, плагијат, клиентелизам и политички влијанија.

Оперативни реформи

1. Реална академска автономија
 - Универзитетските органи не смеат да вклучуваат партиски членови.
 - Буџетот го управува независен совет.
2. Годишна евалуација на универзитетите
Индикатори:
 - квалитет на наставата
 - објавени истражувања
 - вработување по дипломирање
 - привлечени фондовиУниверзитетите што не ги достигнуваат стандардите ги губат јавните средства.
3. Крај на „лесните дипломи“
 - Ревизија на сите факултети.
 - Национална комисија против:
 - плагијат
 - купени испити
 - монтирани дипломи
 - Санкции: привремено затворање на нерегуларните студиски програми.

4. Меѓународни партнерства
 - Најмалку 10% од курсевите да се реализираат во соработка со странски универзитети.
 - Задолжителни Еразмус програми и размена.
 5. Привлекување професори од дијаспората
 - Поволни договори за македонски експерти во странство.
 - Итно признавање на титулите.
 - Даночни стимуланти.
-

5.3 Професионална обука

Општа цел

Создавање современ професионален систем, поврзан со пазарот на труд и способен да формира реални, веднаш искористливи компетенции.

Оперативни реформи

1. Регионални центри за професионална обука
 - Секоја регија мора да има најмалку еден сертифициран центар.
 - Патеки во: механика, градежништво, енергија, информатика, логистика, напредно занаетчиство.
 2. Задолжителна програма „Училиште–Работа“
 - Минимум 300 часа стажирање по ученик.
 - Соработка со МСП, занаетчии и индустрии.
 - Платени стажирања.
 3. Преквалификација на возрасни работници
 - Брзи курсеви за невработени.
 - Ваучери за обука финансирани од државата.
 - Задолжително дигитално ажурирање на секои 3 години.
 4. Транспарентна професионална сертификација
 - Дигитални испити.
 - Независни комисии.
 - Јавен регистар на добиени квалификации.
-

5.4 Научно истражување и иновација

Општа цел

Воведување на Македонија во XXI век преку создавање конкурентен, независен и атрактивен научно-технолошки екосистем.

Оперативни реформи

1. Национална Агенција за Истражување и Иновација (НАИИ)
 - Управува со фондови, конкурси и проекти.
 - Целосно независна од владата и министерствата.
 - Меѓународни комисии за секој финансиран проект.
2. Гарантирано минимално финансирање
 - 1% од БДП за истражување во првите 3 години.
 - 3% од БДП во рок од 10 години.
3. Лаборатории и центри на извонредност
 - Приоритетни инвестиции во: AI, енергија, биотехнологија, напредни материјали, агротехнологија.
 - Партнерства со компании и странски универзитети.

4. Научни и технолошки стартапи
 - Нулта каматни фондови.
 - Простор во регионални технолошки паркови.
 - Забрзани постапки за патенти.
 5. Враќање на истражувачите од дијаспората
 - Даночни олеснувања.
 - Приоритетно финансирање.
 - Гарантирани академски позиции со докажано научно производство.
-

5.5 Меритократија во образовниот систем

Општа цел

Елиминација на препораки, фаворизирања, купени испити и монтирани функции.
Изградба на образовен систем што ќе биде национален пример за интегритет.

Оперативни реформи

1. Национален регистар на наставни кариери
 - Секој наставник има јавна датотека: титули, курсеви, оценки, резултати.
 - Целосна транспарентност.
 2. Периодична евалуација на наставниците
 - На секои 2 години.
 - Критериуми: резултати на учениците, професионално усовршување, отсуства, квалитет на наставата.
 3. Апсолутна забрана за непотизам
 - Ниту еден наставник или директор не смее да вработи роднина до трет степен во истата институција.
 - Конкурсите не смеат да ги водат членови од истото училиште.
 4. Независен Инспекторат за Образование
 - Неограничени овластувања за пристап.
 - Изненадни контроли.
 - Објавување на резултатите.
 5. Награди и забрзани патеки за најдобрите
 - Зголемување на плати за наставници со извонредни резултати.
 - Можност за високо специјализирани улоги.
-

6. СОЦИЈАЛНИ ПОЛИТИКИ И СЕМЕЈСТВО – Сеопфатна структурна реформа

6.1 Welfare

Општа цел

Гарантирање современ, правичен, транспарентен систем на социјална заштита, ориентиран кон реинтеграција, а не кон клиентелистички асистенцијализам.

Оперативни реформи

1. Минимален Доход за Достоинство (МДД)
 - Месечен надомест за оние што живеат под прагот на сиромаштија.
 - Автоматско одобрување преку дигитален ИСЕЕ.
 - Максимално траење 24 месеци, обновливо само по ревизија.

2. Обврска за обука или општествена активност за корисниците
 - Професионални курсеви, дигитална обука или општествено корисна работа.
 - Нема надомест без активна партиципација.
 3. Целосна дигитализација на социјалната помош
 - Елиминација на препораки и фаворизирања.
 - Сите јавни бенефиции се доделуваат преку дигитална платформа со автоматски критериуми.
 4. Национален Инспекторат против Злоупотреби во Welfare
 - Инспекциски овластувања и можност за моментално укинување на бенефиции.
 - Годишна проверка на корисниците.
 - Алгоритам за контрола против злоупотреби.
 5. Интегрирана здравствена помош за ранливи категории
 - Дигитална координација меѓу социјални работници, психолози и територијални лекари.
 - Континуирано следење на стари, лица со попреченост и хронично болни.
-

6.2 Поддршка за семејствата

Општа цел

Економска, социјална и професионална поддршка за семејствата, со приоритет за новите генерации и наталитетот.

Оперативни реформи

1. Универзален семеен додаток
 - Месечен износ за секое дете до 18 години.
 - Зголемување за деца со попреченост.
 - Автоматска исплата преку дигитално досие.
 2. Модерни родителски отсуства
 - Задолжително породилно отсуство со 100% плата.
 - Минимум 30 дена татковско отсуство.
 - Стимули за компании што не дискриминираат родители што ги користат овие права.
 3. Достапни јасли и градинки
 - Национален план за изградба јавни градинки во секоја општина.
 - Намалени тарифи за семејства со средно-низок приход.
 - Задолжителни минимални стандарди: безбедност, однос воспитувач/деца, квалификации.
 4. Бонус за нови семејства и млади парови
 - Субвенции за брак, кирија или купување дом.
 - Поволни хипотеки со државна гаранција.
 5. Програма „Семејства во Мрежа“
 - Локална поддршка за ранливи семејства.
 - Правна, психолошка и социјална помош.
-

6.3 Сиромаштија

Општа цел

Драстично намалување на структурната сиромаштија, елиминација на екстремната сиромаштија и спречување на генерациска преносливост на немаштијата.

Оперативни реформи

1. Дигитално мапирање на сиромаштијата
 - Централен систем што анализира приходи, сместување, пристап до услуги,

- социјални услови.
- Идентификација на високоризични зони.
2. Општински планови против сиромаштија
Секоја општина мора да усвои годишен план за:
 - намалување на детската сиромаштија
 - прехранбена поддршка
 - работна интеграција
 - станбена поддршкаФинансирање пропорционално на резултатите.
 3. Прехранбена итна помош
 - Модерни банки за храна со дигитална картичка.
 - Структурирано вклучување на големата дистрибуција (GDO).
 4. Центри за работна инклузија
 - Насочен тренинг за лица во ризик од исклученост.
 - Дигитални и јазични тутори.
 - Програма „втора шанса“ за возрасни за преквалификација.
 5. Елиминација на детската сиромаштија
 - Бесплатна училишна храна за сите малолетници во потешка состојба.
 - Бесплатен училишен комплет.
 - Воннаставни активности финансирани од државата.
-

6.4 Пристап до сместување

Општа цел

Гарантирање пристап до дом како фундаментално право и спречување на шпекулации, злоупотреби и концентрација на сопственост во мал број раце.

Оперативни реформи

1. Национална Агенција за Станбена Политика
 - Управува со социјални станови, регулирани кирији, јавни повици и распределби.
 - Целосно дигитализирана и независна од партиите.
 2. Програма „Дом за Млади“
 - Хипотеки гарантирани 90% од државата.
 - Поволни камати.
 - Приоритет за млади парови и семејства со еден приход.
 3. Социјално домување од нова генерација
 - Изградба на енергетски ефикасни јавни станови.
 - Задолжителен социјален микс: без гета-зони.
 4. Регулација на пазарот на кирија
 - Дефинирање стандардни киријни рамки по географска област.
 - Контрола на злоупотребни зголемувања.
 - Стимули за сопственици што изнајмуваат по правични цени.
 5. Обнова на неискористен јавен имот
 - Реновирање и распределба преку меритократски јавни повици.
 - Апсолутна забрана за користење од политичари, нивни роднини или државни директори.
-

6.5 Заштита на најранливите категории

Општа цел

Заштита на лица со попреченост, стари лица, малолетници, жртви на насилство, лица со ментални нарушувања или зависности, со гарантирање достоинство и автономија.

Оперативни реформи

1. Национален План за Попреченост
 - Елиминација на архитектонски бариери.
 - 24/7 домашни услуги.
 - Ваучери за помош на семејствата.
 - Деполизитизирани и дигитализирани лекарски комисии.
2. Интегриран систем за осамени стари лица
 - Редовни домашни посети.
 - Телемедицина и дигитално следење.
 - Поддршка за купување храна, лекови и основни услуги.
3. Заштита на малолетници
 - Целосна реформа на институциите.
 - Посвојувања и згрижувања со транспарентни, дигитални критериуми.
 - Специјална полициска единица за случаи на злоупотреба.
4. Домашно и родово насилство
 - Центри за итна интервенција 24/7.
 - „Црвен код“ и моментална интервенција на полицијата.
 - Автоматски ограничувачки мерки во најтешките случаи.
 - Бесплатна психолошка поддршка.
5. Зависности
 - Современи терапевтски центри за дроги, алкохол и коцкање.
 - Персонализирани програми за рехабилитација.
 - Вклучување на локални заедници и третиот сектор.

7. ЈАВНА АДМИНИСТРАЦИЈА – Сеопфатна структурна реформа

7.1 Модернизација на јавната администрација

Општа цел

Трансформација на јавната администрација од бавен, политички контролиран и неефикасен апарат во професионален, автономен и резултатно ориентиран систем.

Оперативни реформи

1. Национален План за Модернизација на ЈА
 - Целосна ревизија на организацијата на министерства, агенции и територијални канцеларии.
 - Елиминација на преклопувања.
 - Спојување на непотребни ентитети.
2. Воведување модел „Администрација по Цели“
Секоја канцеларија има годишни мерливи индикатори:
 - рокови за одговор
 - квалитет на услугата
 - трошок по предмет
 - стапка на грешкаРаководителите одговараат за резултатите.
3. Договори за раководители базирани на перформанси
 - Потврдување и унапредување само врз основа на сертифицирани резултати.
 - Автоматска смена за оние што не ги исполнуваат стандардите.
4. Целосна деполизитизација на ЈА
 - Апсолутна забрана за политички именувања во управни улоги.
 - Сите директори се избираат преку национален конкурс.

7.2 Целосна дигитализација на услугите

Општа цел

Да се внесе државата во XXI век преку елиминација на хартија, редици, печати, непотребно чекање и произволни бирократски чекори.

Оперативни реформи

1. Единствена Платформа за Дигитална Држава (ЕПДД)
 - Еден портал за граѓани и претпријатија.
 - Сите услуги: матични книги, даноци, лиценци, плаќања, сертификати, здравство, образование, работа.
 - Пристап преку дигитален идентитет.
2. Дигитално досие на граѓанинот
 - Сите информации, сертификати, податоци и комуникации во единствен архив.
 - Граѓанинот може сам да ги прегледува, презема и споделува документите.
3. Елиминација на хартија (Paperless State)
 - Во рок од 5 години целосно укинување на хартиената документација.
 - Сите документи дигитално потпишани.
 - Сертифицирани и криптирани дигитални архиви.
4. Задолжителни електронски плаќања
 - Нема рачни плаќања во јавни канцеларии.
 - Целосна следливост.
5. Дигитални известувања со правна важност
 - Секоја комуникација има моментална правна важност.
 - Крај на препорачани писма, доцнења и загубени документи.

7.3 Намалување на непотребните процедури

Општа цел

Разретчување на бирократијата, елиминација на расфрлања, скратување „мртво време“ и намалување на политички интерференции.

Оперативни реформи

1. Ревизија и укинување на 50% од процедурите
 - Независна техничка група ги ревидира сите административни процеси.
 - Елиминација на двојни, непотребни или застарени одобренија.
2. Принцип „Once Only“

Државата не смее да бара документ што веќе го поседува.
- Норма**

Секоја побарувана документација што веќе е во посед на администрацијата е незаконска.
3. Дигитален молк-асенс
 - Ако администрацијата не одговори во рок од 30 дена → одобрението автоматски се смета за дадено.
 - Исклучоци само за национална безбедност или судски постапки.
4. Автоматизација на лиценците
 - Лиценците што не се чувствителни се издаваат автоматски од дигиталниот систем.
 - Канцелариите интервенираат само за последователни контроли.
5. Намалување за 30% на нетехничкиот персонал
 - Прераспределба кон дигитални услуги и реален front-office.
 - Без отпуштања: задолжителна преквалификација.

7.4 Меритократија во конкурсите

Општа цел

Елиминација на препораки, монтирани испити и политички вработувања.

Оперативни реформи

1. Целосно дигитални и анонимни конкурси
 - Без локални комисии.
 - Компјутеризирани тестови со независен надзор.
 - Автоматска корекција.
2. Целосна објава на поени
 - Секој поен јавно објавен.
 - Рангирања достапни онлајн.
 - Никаква непрозирност.
3. Забрана за политички „рециклажи“
 - Ниту еден поранешен политичар не може да влезе во ЈА 5 години по завршување мандат.
 - Ниту еден роднина до 3. степен на политичар не смее да конкурира во служби што тој ги администрира.
4. Годишна сертификација на компетенции
 - Секој вработен мора да положи годишен тест за ажурирање.
 - Кој не го положува → задолжителен курс за преквалификација.
5. Наградување на заслуги
 - Финансиски бонуси и напредување за оние што ги постигнуваат целите.
 - Никакво автоматско напредување само по основ на стаж.

7.5 Безбедност и транспарентност на јавните архиви

Општа цел

Заштита на јавни и лични податоци, гарантирање следливост и спречување незаконски манипулации или бришења.

Оперативни реформи

1. Национален Дигитален Архив (НДА)
 - Централизирање и криптирање на сите државни документи.
 - Пристап по нивоа на овластување.
 - Следење на секое отворање, измена и увид.
2. Регистар на измените (задолжителен Audit Log)
 - Ниту една датотека не смее да биде изменета без евиденција.
 - Секоја измена видлива со: автор, датум, час, причина и поврзани документи.
3. Национални и меѓународни backup-и
 - Редундантни копии во национални дата-центри и во две партнерски држави.
 - Заштита од сајбер напади и природни катастрофи.
4. Апсолутна забрана за бришење
 - Ниту еден архив не смее да биде избришан: дозволени се само архивирање или легално затемнување во специфични случаи (приватност, судски постапки).

Норма

Неовластено бришење = кривично дело.

5. Напредна сајбер безбедност
 - Национална Агенција за Сајбер Одбрана (АНСО) посветена на заштита на јавната инфраструктура.
 - Задолжителни годишни pen-test-и.
 - Сајбер-безбедносна обука за сите јавни службеници.

8. НАЦИОНАЛНА ЕКОНОМИЈА И ТЕРИТОРИЈАЛЕН РАЗВОЈ – Сеопфатна структурна реформа

8.1 Државен буџет

Општа цел

Создавање транспарентен, одржлив и деполитизиран буџет, што спречува расфрлање, бесмислено задолжување и клиентелистичка употреба на јавните ресурси.

Оперативни реформи

1. Закон за транспарентен буџет
 - Секоја буџетска ставка е објавена онлајн со детални податоци.
 - Задолжителна документација за секој потрошен евро.
 - Интуитивен приказ на буџетот за граѓаните.
 2. Правило за стабилност: максимален структурен дефицит
 - Годишен максимален лимит за дефицитот.
 - Нов долг само за сертифицирани продуктивни инвестиции.
 3. Ревизија на јавната потрошувачка (Spending Review)
 - Независна комисија за анализа на расфрлање и дупликации.
 - Автоматско кратење на непродуктивните трошоци.
 - Ослободените ресурси се реинвестираат во образование, здравство и инфраструктури.
 4. Национален Инфраструктурен Фонд
 - Посебни фондови, правно заштитени, неупотребливи за други трошоци.
 - Годишна независна ревизија и контрола.
 5. Забрана за општински буџети во минус
 - Општините не смеат да генерираат дефицит.
 - Задолжителни планови за финансиско консолидирање во рок од 12 месеци.
-

8.2 Територијално планирање

Општа цел

Изградба на уреден, планиран, одржлив простор, со јасни правила што не можат да се манипулираат од локалната политика.

Оперативни реформи

1. Национален Територијален План (НТП)
 - Целосна дигитална карта на државата: урбани, рурални, индустриски, земјоделски и заштитени подрачја.
 - Секој зафат мора да биде усогласен со НТП.
2. Забрана за произволни урбанистички измени
 - Општините не смеат да менуваат намена на земјиште за да погодуваат приватни интереси или политички групи.
 - Урбанистичките измени може да се одобрат само преку НТП и независен орган.
3. Национален регистар на земјиште
 - Сите имоти регистрирани дигитално.
 - Јавен увид за граѓаните.
 - Секој пренос на сопственост е целосно следлив.

4. Заштита на земјоделското земјиште
 - Забрана за бетонизација на земјоделските површини.
 - Стимули за модерно земјоделство.
 - Заштита на пејзажот.
 5. Планирање на градовите на иднината
 - Smart cities
 - Зони со ограничен сообраќај (ZTL), интегрирана мобилност
 - Енергетска ефикасност
 - Јавен зелен простор како урбана инфраструктура
-

8.3 Инфраструктури

Општа цел

Модернизација на државата со трајни, квалитетни инфраструктури, изградени без корупција.

Оперативни реформи

1. Десетгодишен инфраструктурен план
 - Патишта, автопати, железници, болници, водоводи, дигитални мрежи.
 - Јавен список на приоритетни проекти.
 - Претходно дефинирани рокови и трошоци.
 2. Целосно дигитални и транспарентни јавни набавки
 - Онлајн тендери.
 - Документација достапна за граѓаните.
 - Следливост на сите плаќања.
 3. Строги пенали за доцнења и некавалитетни работи
 - Некоректните компании се исклучуваат од тендери 10 години.
 - Кривична одговорност за раководителите на проектите.
 4. Задолжителна програмирана одржка
 - Секоја инфраструктура мора да има петгодишен план за одржување.
 - Блокирање на фондовите за општини што не ги почитуваат стандардите.
 5. Приоритет за стратешки поврзувања
 - Клучни оски исток–запад и север–југ.
 - Поврзување на изолирани региони.
 - Логистички мрежи за извоз.
-

8.4 Транспорт

Општа цел

Создавање модерен, интегриран, одржлив и достапен транспортен систем.

Оперативни реформи

1. Реформа на јавниот превоз
 - Зајакнување на автобускиот и урбаниот превоз.
 - Воведување електрични автобуси.
 - Единствен национален дигитален билетен систем.
2. Реланс на железницата
 - Модернизација на железничката мрежа.
 - Високо ефикасни врски помеѓу главните градови.
 - Инвестиции во станици и услуги.
3. Интермодален транспорт
 - Поврзување железница–автобуси–товарен транспорт.
 - Модерни логистички хабови.

4. Одржлива мобилност
 - Урбани велосипедски патеки.
 - Национални системи за car sharing и bike sharing.
 - Стимули за електрични возила.
 5. Безбедност во сообраќајот
 - Камери и сензори за намалување на несреќи.
 - Задолжителна едукација во училиштата.
 - Дигитални возачки дозволи.
-

8.5 Животна средина и енергија

Општа цел

Гарантирање одржлив, безбеден и конкурентен енергетски модел и заштита на животната средина и природните ресурси.

Оперативни реформи

1. Енергетски План 2035
 - Зголемување на обновливите извори на енергија до 50%.
 - Развој на фотоволтаици, ветерници, биомаса, хидроенергија.
 - Паметна електроенергетска мрежа.
 2. Енергетска ефикасност на зградите
 - Стимули за реконструкција и термоизолација.
 - Дигитални енергетски сертификати.
 3. Заштита на водните ресурси
 - Современи водоводни мрежи без загуби.
 - Мониторинг во реално време на квалитетот на водата.
 - Строги санкции за загадување.
 4. Реформа на управувањето со отпад
 - Национална селективна колекција на отпад.
 - Модерни постројки за рециклажа и компостирање.
 - Крај на нелегалните депонии.
 5. Заштита на биодиверзитетот
 - Заштитени подрачја со дигитален надзор.
 - Забрана за градба во чувствителни зони.
 - Мониторинг на флора и фауна.
-

8.6 Рамномерен развој меѓу регионите

Општа цел

Намалување на територијалните нерамнотежи и гарантирање еднакви развојни можности за секој дел од државата.

Оперативни реформи

1. Фонд за Неразвиени Региони
 - Приоритетни инвестиции во инфраструктура, здравство, училишта и транспорт во заостанати региони.
 - Објективни критериуми: доход, невработеност, услуги.
2. Програма „Градови и Села“
 - Реланс на малите населени места преку стимули за претпријатија и семејства.
 - Реновирање на празни куќи.
 - Основни дигитални услуги.

3. Правичност во основните услуги
Секоја општина мора да гарантира:
 - основно училиште
 - основна здравствена заштита
 - минимален јавен превоз
 - дигитална инфраструктура
 - Национална комисија за контрола на исполнувањето.
4. Стимули за компании што инвестираат во слаби региони
 - Даночни олеснувања.
 - Субвенции за вработувања.
 - Државни гаранции за инвестициите.
5. Инфраструктурни поврзувања со приоритет
 - Патишта, дигитални мрежи и логистика за изолирани региони.
 - Годишно ажурирање на листата на приоритети.

9. ЗЕМЈОДЕЛСТВО И ПРИРОДНИ РЕСУРСИ – Сеопфатна структурна реформа

9.1 Развој на руралните подрачја

Општа цел

Оживување на руралните подрачја, запирање на напуштањето на териториите и создавање модерна, одржлива и конкурентна земјоделска економија.

Оперативни реформи

1. Национален План за Рурален Развој (НПРР)
 - Инвестиции во рурална инфраструктура: патишта, водоводни мрежи, оптичка мрежа.
 - Модернизација на селата.
 - Стимулации за оние што започнуваат продуктивни земјоделски или туристички активности.
 2. Пристап до поволни кредити
 - Посебни фондови за млади земјоделци.
 - Микрокредити гарантирани од државата со намалени каматни стапки.
 - Поедноставени процедури преку дигитална платформа.
 3. Реланс на руралниот туризам
 - Стимулации за агротуризам, историски села, природни патеки.
 - Специфична обука за гостопримство и управување.
 4. Основни услуги во селата
 - Неделни лекарски амбуланти.
 - Гарантиран минимален превоз.
 - Основно училиште, дигитално или со физичко присуство.
-

9.2 Вреднување на земјоделското земјиште

Општа цел

Заштита на земјоделското земјиште како стратешки ресурс и зголемување на националната продуктивност.

Оперативни реформи

1. Дигитален земјоделски катастар
 - Дигитално мапирање на сите обработени и обработливи земјишта.
 - Јавен и достапен регистар.
 2. Забрана за конверзија на земјоделско земјиште
 - Земјоделските подрачја не можат да се претвораат во градежни зони, освен во исклучителни случаи одлучени на национално ниво.
 3. Стимули за култури со висока додадена вредност
 - Поддршка за стратешки производи: овошје, зеленчук, лозарство, ароматични билки, сточарство.
 - Финансиски бонуси врзани за квалитет и одржливост.
 4. Употреба на напуштените земјишта
 - Необработуваните јавни земјишта се доделуваат преку транспарентни јавни повици на млади земјоделци, со долгорочни договори.
 5. Земјоделска кооперација
 - Создавање модерни задруги за намалување на трошоците и зголемување на капацитетот за продажба и извоз.
-

9.3 Хранбен суверенитет

Општа цел

Постигнување самодоволност во суштинските производи и намалување на зависноста од увоз.

Оперативни реформи

1. План „Хранбен Суверенитет 2035“
 - Идентификација на националните стратешки производни линии.
 - Инвестиции за постигнување најмалку 70% внатрешно производство во клучните синдири.
 2. Национална мрежа на земјоделски пазари
 - Регионални пазари со директна врска производител–потрошувач.
 - Елиминирање на паразитските посредници.
 - Правични и транспарентни цени.
 3. Национални магацини за хранбени резерви
 - Стратешки резерви на житарки, млеко во прав и основни производи.
 - Управување со софтвер за автоматска ротација на залихите.
 4. Контрола на квалитетот на храната
 - Независна агенција што ги проверува пестицидите, ѓубривата и хигиенските стандарди.
 - Строги санкции за нелегално или фалсификувано производство.
 5. Одржливо земјоделство
 - Намалување на употребата на пестициди.
 - Промоција на органско производство и локални („km zero“) производи.
 - Паметно управување со водните ресурси.
-

9.4 Водни ресурси

Општа цел

Обезбедување квалитет, безбедност и ефикасно управување со водата, заштитувајќи го националниот воден суверенитет од расфрлање и манипулации.

Оперативни реформи

1. Дигитално мапирање на водоводните мрежи
 - Секоја цевка, резервоар и постројка дигитално мапирани.
 - Мониторинг на загубите во реално време.
 2. Намалување на водните загуби на 10%
 - Петгодишен план за замена на застарените мрежи.
 - Обврска за општините да ги почитуваат минималните стандарди за одржување.
 3. Гарантиран квалитет на водата
 - Постојан мониторинг со вградени сензори.
 - Онлајн објавување на ажурирани параметри.
 - Итни санкции за загадување.
 4. Заштита на изворите и базените
 - Заштитени зони околу изворите и езерата.
 - Забрана за населби или ризични индустриски активности.
 5. Правична и транспарентна тарифа
 - Цена на водата заснована на реалната потрошувачка.
 - Стимулации за заштеда на вода.
 - Поволни тарифи за семејства со низок приход.
-

9.5 Заштита на животната средина

Општа цел

Зачувување на животната средина како национално богатство, обезбедување одржливост и намалување на загадувањето.

Оперативни реформи

1. Национален План против Загадување
 - Ригорозни мерки против смог, диви депонии и загадувачки индустрии.
 - Дигитализирани и тримесечни еколошки контроли.
 2. Принцип „Загадувачот-плаќа“
 - Оној што загадува плаќа тројно повеќе од предизвиканата еколошка штета.
 - Граѓанска и кривична одговорност за компании и директори.
 3. Отпад: национален систем за селективно собирање
 - „Паметни“ контејнери, мониторинг на собирањето.
 - Модерни постројки за рециклажа и компостирање.
 - Исчезнување на нелегалните депонии.
 4. Заштитени природни подрачја
 - Проширување на националните заштитени зони.
 - Набљудување со дрони.
 - Санкции за дивоградби.
 5. Шуми и планински подрачја
 - Национална програма за пошумување.
 - Нелегалната сеча на дрвја казнива со строги казни.
 - Контрола на планинските области со сателитски системи.
-

10. МЕЃУНАРОДНИ ОДНОСИ И СУВЕРЕНИТЕТ – Сеопфатна структурна реформа

10.1 Независна надворешна политика

Општа цел

Враќање на надворешна политика заснована на интересите на државата, а не на странски притисоци, клиентелистички договори или автоматски порамнувања.

Оперативни реформи

1. Доктрина за Национален Суверенитет
 - Надворешната политика мора да одговара исклучиво на:
 - национална безбедност
 - економски развој
 - заштита на дијаспората
 - внатрешна стабилност
 - Ниту една одлука не смее да биде донесена поради надворешни притисоци или за да се фаворизираат странски центри на моќ.
 2. Професионален состав на дипломатскиот корпус
 - Амбасадори и конзули селектирани преку конкурс и реална дипломатска кариера.
 - Крај на политичките именувања.
 - Ограничен мандат и годишна евалуација.
 3. Стратегија „Македонија во светот“
 - Присуство на повеќе меѓународни саеми, економски форуми и глобални индустриски мрежи.
 - Цел: привлекување продуктивни инвестиции, а не политички посредници.
 4. Забрана за мешање во внатрешните политички процеси
 - Секоја амбасада или странска претставништво што се меша во политичките процеси формално се опоменува.
-

10.2 Однос со ЕУ, НАТО, ОН

Општа цел

Соработка на меѓународно ниво без губење на политичкиот, идентитетскиот и културниот суверенитет.

Оперативни реформи

1. Однос со ЕУ: техничка соработка, а не политичка зависност
 - Користење на структурните фондови со целосна транспарентност.
 - Независна позиција во однос на економски, еколошки и енергетски политики.
 - Учество во програми за истражување, обука и безбедност.
2. Однос со НАТО: колективна одбрана, а не подреденост
 - Лојално учество во мировни мисии.
 - Автоматски блок на барања што компромитираат:
 - национален идентитет
 - енергетска безбедност
 - неутралност во конфликти каде Македонија нема директен интерес
3. Однос со ОН: централност на меѓународното право
 - Одбрана на малите држави и правото на самоопределување.
 - Цврста линија против прекршување на човекови права, окупации и колонијализам.

4. Транспарентност на сите меѓународни договори
 - Секој договор мора да биде:
 - објавен во целост
 - дискутиран во парламентот
 - подложен на јавна консултација
-

10.3 Отфрлање на надворешните притисоци

Општа цел

Изградба на држава што не трпи притисоци од други држави, економски центри на моќ, странски разузнавачки служби или влијателни групи.

Оперативни реформи

1. Закон за странски интервенции
 - Строги санкции за организации, НВО, лоби групи или поединци што примаат недекларирани странски средства.
 - Јавен регистар на сите надворешни финансирања.
 2. Комитет за Геополитички Надзор
 - Независен орган што ги следи:
 - притисоците врз медиумите
 - притисоците врз политиката
 - обидите за дестабилизација
 - сомнителните активности на странски тајни служби
 3. Обврска за декларација за политичарите
 - Секој избран претставник мора да пријави:
 - средби со странски дипломати
 - патувања финансирани од други држави
 - односи со странски субјекти
 4. Дигитална одбрана од мешања
 - Заштита на националниот кибер-простор.
 - Забрана институционални сервери да се хостираат во странство.
 - Алгоритми за детекција на кампањи за манипулација.
-

10.4 Геополитичка рамнотежа

Општа цел

Позиционирање на Македонија како избалансирана држава, не порамнета по блокови, способна да комуницира со сите, но да не биде подредена на никого.

Оперативни реформи

1. Политика на мулти-усогласување
 - Избалансиран односи со:
 - ЕУ
 - САД
 - Русија
 - Кина
 - Турција
 - Непорамнети држави
 - Блискиот Исток
 - Без ексклузивна зависност.

2. Економска дипломатија
 - Амбасадите се трансформираат во трговско-индустриски центри.
 - Цел: извоз, инвестиции, технологија.
 3. Стратешка енергетска рамнотежа
 - Диверзификација на партнерите: гас, електрична енергија, инфраструктура.
 - Без надворешна контрола врз стратешките аквизиции.
 4. Неутралност во глобалните конфликти
 - Учествуваме само ако постои директен национален интерес.
 - Автоматско одбивање на притисоци за позиционирање што не му користат на народот.
-

10.5 Реална регионална соработка

Општа цел

Изградба на реална соработка со соседните држави без политички уцени или условувања поврзани со идентитетот.

Оперативни реформи

1. Постојана балканска платформа
 - Отворена соработка со Србија, Албанија, Косово, Грција, Бугарија.
 - Приоритети: економија, транспорт, енергија, безбедност.
 2. Елиминација на трговските бариери
 - Олеснување на царинските процедури.
 - Заеднички стандарди.
 - „Зелени коридори“ за брз транспорт на стоки.
 3. Енергетска соработка
 - Регионални интерконекции.
 - Заеднички проекти за обновлива енергија.
 - Споделување на складишни капацитети.
 4. Заедничка безбедност
 - Размена на информации за прекуграничен криминал.
 - Заедничка борба против дрога, тргови и тероризам.
 5. Отфрлање на историските поделбени наративи
 - Нема идентитетски дебати наметнати од надвор.
 - Фокус на соработка, а не на националистички провокации.
-

10.6 Одбрана на националниот идентитет

Општа цел

Заштита на културниот, историскиот, јазичниот и уставниот идентитет на државата од надворешни интервенции и внатрешни политики на ерозија.

Оперативни реформи

1. Закон за заштита на националниот идентитет
 - Јазикот, културата, традициите и симболите се признаваат како „ненегодливи“ добра.
 - Забрана за уставни измени под странски притисок.
2. Национален Институт за Македонска Култура
 - Независно историско истражување.
 - Научна документација за потеклото и континуитетот.
 - Меѓународни преводи.

3. Одбрана на македонскиот јазик
 - Глобална промоција преку културни институти.
 - Задолжителна употреба во институциите.
 - Засилени образовни програми.
 4. Меѓународна културна промоција
 - Фестивали, филм, книги, музеи, музика.
 - Финансирани меѓународни културни проекти.
 5. Заштита на историското сеќавање
 - Заштита на историските архиви.
 - Враќање на изгубени материјали и документи.
 - Целосна дигитализација.
-

11. ДИЈАСПОРА И ВРАЌАЊЕ НА ТАЛЕНТИТЕ – Сеопфатна структурна реформа

11.1 Гласање во амбасади и онлајн

Општа цел

Враќање на реалното право на глас на дијаспората, на едноставен, следлив и неманипулирачки начин.

Оперативни реформи

1. Закон за Гласање на Дијаспората
 - Воведување физичко гласање во:
 - амбасади
 - конзулати
 - акредитирани гласачки центри во секој голем европски и светски град
 2. Сертифицирано електронско гласање
 - Дигитален систем проверен од независни меѓународни субјекти.
 - Пристап преку безбеден дигитален идентитет.
 - Автоматска регистрација на избирачот.
 3. Единствен изборен регистар на дијаспората
 - Централизиран, транспарентен, ажуриран и безбеден базен на податоци.
 - Годишна верификација на избирачите.
 4. Меѓународен надзор
 - Независни набљудувачи во секое избирачко место во странство.
 - Надворешни ревизии на електронскиот систем на секои две години.
 5. Нулта партиска интерференција
 - Апсолутна забрана за организирани кампањи во рамки на амбасадите.
 - Ниту еден државен службеник не смее да врши политичка пропаганда.
-

11.2 Парламентарно претставување на дијаспората

Општа цел

Интегрирање на дијаспората како конститутивен дел на државата, со вистински политички претставници.

Оперативни реформи

1. Три изборни единици на дијаспората
 - Западна Европа
 - Источна Европа и Русија
 - Америка / Австралија / Блискиот Исток
2. Гарантиран минимален број пратеници од дијаспората
 - Фиксна квота во Парламентот, независно од бројот на гласачи.
 - Пратениците од дијаспората не можат да бидат избрани од внатрешните партиски листи.
3. Етички кодекс за пратениците од дијаспората
 - Тримесечно јавно известување за активностите.
 - Обврска за предлагање мерки и закони во интерес на дијаспората.
 - Забрана за извршни функции што би создале конфликт на интереси.
4. Парламентарни канцеларии на дијаспората
 - Отворање физички канцеларии во Италија, Германија, Швајцарија, Австрија, САД.
 - Посветен персонал, платен од државата.

5. Периодични консултации
 - Секој пратеник мора да одржува годишни јавни собири во државите каде што живее дијаспората.
-

11.3 Стимули за враќање

Општа цел

Враќањето на талентите да стане рационален, одржлив и економски исплатлив избор.

Оперативни реформи

1. Програма „Враќање на Талентите“
 - Државен договор од 3 години со гарантирана плата.
 - Можност за вработување во универзитети, компании, јавна администрација, здравство, истражување.
 2. Даночни стимули до 5 години
 - Нулта данок за првите две години.
 - Постепено зголемување до петтата година.
 3. Поволни станови
 - Приоритетен пристап до реновирани јавни станови.
 - Поволни хипотеки гарантирани од државата.
 4. Итно признавање на странските дипломи
 - Максимален рок: 30 дена.
 - Специјални комисии за регулирани професии.
 5. Ваучери за враќање на семејствата
 - Финансиска поддршка за оние што се враќаат со деца.
 - Приоритетен пристап до образование, здравство и услуги.
-

11.4 Инвестиции на дијаспората

Општа цел

Трансформирање на капиталот од дијаспората во стратешка алка на државата, а не само во парични дознаки без повратна вредност.

Оперативни реформи

1. Суверен Фонд на Дијаспората
 - Јавно-приватен фонд за стратешки инвестиции.
 - Управување целосно независно од партиите.
 - Приноси гарантирани со национални аквизиции.
2. Специјални Економски Зони на Дијаспората
 - Подрачја наменети за инвестиции од странство.
 - Даночни и административни олеснувања.
 - Максимален рок за одобренија: 15 дена.
3. Единствен Шалтер за Инвеститори од Дијаспората
 - Дигитална платформа за:
 - постапки
 - дозволи
 - лиценци
 - правна поддршка
 - Обучен, повеќејазичен персонал.
4. Меѓународна консултантска мрежа
 - Професионалци од дијаспората достапни како консултанти за компании во

- Македонија.
 - Надомест гарантиран од јавен фонд.
 - 5. Државни гаранции за стартапи на дијаспората
 - Покритие на ризикот до 70%.
 - Стимулации за иновативни и технолошки стартапи.
-

11.5 Економски и политички мост Македонија–свет

Општа цел

Да се претвори дијаспората во паралелен дипломатски систем, мултипликатор на влијание и проширена платформа на Македонија.

Оперативни реформи

1. Економски Совети на Дијаспората
 - Постојани маси меѓу македонски компании и компании од земјите-домаќини.
 - Поддршка за македонскиот извоз.
 - Индустриска соработка.
2. Економски амбасади
 - Амбасадите стануваат центри за економска промоција.
 - Персонал обучен за меѓународна трговија, индустрија, агротех, туризам.
3. Мрежа на македонски заедници во светот
 - Координација меѓу здруженија, културни центри и професионални групи.
 - Уединување на постојните мрежи.
4. Програма „Глобална Македонија“
 - Годишни конференции со претприемачи и професионалци од дијаспората.
 - Меѓународни повици и партнерства.
5. Меѓународна заштита на дијаспората
 - Правна помош преку амбасадите.
 - Поддршка во случаи на дискриминација или прекршување на права.
 - Директни канали со Министерството за Надворешни Работи.

12. МЕДИУМИ, КОМУНИКАЦИЈА И СЛОБОДА НА ИНФОРМАЦИЈА – Сеопфатна структурна реформа

12.1 Независност на медиумите

Општа цел

Создавање медиумски систем кој е слободен, не е контролиран од партиите, не е манипулиран од олигарси и не може да се користи како инструмент за надворешен притисок.

Оперативни реформи

1. Независна Агенција за Медиуми (НАМ)
 - Автономно тело, не именувано од партиите, туку избрано преку меѓународен конкурс.
 - Овластувања: инспекција, регулација, санкционирање, суспендирање на лиценци.
2. Укинување на политичките именувања во јавните медиуми
 - Ниту една партија не смее да именува раководители на јавни ТВ, радио или новински агенции.
 - Директори избрани преку јавен конкурс, врз основа на мерит и биографија.
3. Деполитизирано јавно финансирање
 - Јавните фондови за медиумите се доделуваат преку алгоритам заснован на:
 - квалитет на содржините
 - плурализам
 - почитување на етички кодекси
 - уредничка независност
 - Крај на директното финансирање контролирано од владата.
4. Елиминација на скриената уредничка контрола
 - Забрана јавни функционери да контактираат новинари, редакции или директори за да влијаат врз прилози или емисии.
 - Секој институционален контакт мора да биде евидентиран.
5. Правна заштита на новинарите
 - Правни „штитови“ против заплашувања, закани и притисоци.
 - Забрзана постапка за пријава злоупотреби од политичари или економски моќници.

12.2 Крај на партиската пропаганда

Општа цел

Да се стави крај на пропагандниот систем што владееше три децении и да им се врати на граѓаните информација која не е избличена.

Оперативни реформи

1. Забрана за користење јавни медиуми за политичка пропаганда
 - Ниту еден политичар не смее да користи јавни ТВ, радио или весници за изборни привилегии.
 - Строги правила за медиумска рамнотежа (*par condicio*).
2. Санкции за „избличена информација“
 - Казни за медиуми што шират лажни информации по политичка нарачка.
 - Казните се пропорционални на прометот.
 - Можно привремено суспендирање на емитувањето.
3. Транспарентност на институционалните кампањи
 - Секоја кампања финансирана од државата мора:

- да биде јавно објавена
 - да има јавно достапен буџет
 - да има јасно наведена цел
 - да биде забранета во шесте месеци пред избори
4. Укинување на „скриена политичка реклама“
 - Обврска медиумите јасно да означуваат спонзорирани политички содржини.
 - Апсолутна забрана за прикриени вметнувања.
 5. Национален регистар на медиумски лобија
 - Секој што врши притисок врз медиум мора да се регистрира.
 - Обврска за пријава на финансирања, цели и односи.
-

12.3 Транспарентност на сопственоста на медиумите

Општа цел

Елиминација на скриената контрола на медиумите од олигарси, политичари, странски групи и економски центри на моќ.

Оперативни реформи

1. Јавен регистар на сопствениците на медиуми
 - Секој медиум мора да пријави:
 - реални сопственици (beneficial owners)
 - финансиери
 - вкрстени сопственички учества
 - евентуални политички афилијации.
 2. Забрана за недекларирана странска сопственост
 - Ниту еден странски субјект не смее да поседува медиум без одобрение од НАМ.
 - Обврска за целосна декларација на капитал од странство.
 3. Ограничување на концентрација
 - Ниту една група не смее да контролира повеќе од 30% од медиумскиот пазар.
 - Можност за присилно раздвојување во случај на монопол.
 4. Забрана за вкрстена сопственост за политичари
 - Ниту еден политичар, партиски функционер или роднина до трет степен не смее да поседува удели во медиуми.
 5. Годишни обврзни финансиски ревизии
 - Контрола на финансиските извештаи на медиумите.
 - Проверка на фондови, финансирања и парични текови.
-

12.4 Право на граѓаните на вистинита информација

Општа цел

Информацијата да стане основно право гарантирано од државата, а не производ манипулиран од моќта.

Оперативни реформи

1. Повелба за Правата на Граѓанинот на Информација
 - Секој граѓанин има право на:
 - проверливи информации
 - слободен пристап до јавни податоци
 - целосна транспарентност во одлучувачките процеси
 - заштита од институционални лажни вести
 - медиуми кои не се манипулирани од влади или странски интереси.

2. Универзален пристап до јавни податоци
 - Сите државни податоци да бидат достапни на open data платформа.
 - Исклучоци само за национална безбедност.
 3. Образование за медиумска писменост во училиштата
 - Критичка анализа на медиуми.
 - Одговорна употреба на социјални мрежи.
 - Техники за препознавање манипулации.
 4. Омбудсман за Информации
 - Независно тело што ги штити граѓаните од медиумски злоупотреби.
 - Може да нареди исправка во рок од 48 часа.
 5. Заштита од кампањи на дезинформација
 - Континуиран мониторинг на медиуми и социјални мрежи.
 - Алгоритми за откривање координирани кампањи.
 - Итно блокирање на вештачки мрежи финансирани од партии или странски актери.
-

13. ИНОВАЦИЈА, ТЕХНОЛОГИЈА И ДИГИТАЛНО – Сеопфатна структурна реформа

13.1 Дигитална транзиција на државата

Општа цел

Да се донесе државата целосно во 21. век со интегрирани, ефикасни, безбедни и целосно трагирани дигитални услуги.

Оперативни реформи

1. Единствена Национална Дигитална Платформа (ЕНДП)
 - Сите јавни услуги обединети во единствен систем: матична евиденција, здравство, образование, даноци, лиценци, плаќања, вработување, компании.
 - Пристап преку дигитален идентитет со двофакторска автентикација.
 2. Укинување на хартија во рок од 5 години
 - Сите документи, дозволи и уверенија се издаваат дигитално.
 - Сертифицирани дигитални архиви, со логови на сите измени и целосна трагираност.
 - Крај на печати, хартиени писма, редици и непотребни шалтери.
 3. Обврзувачки дигитален потпис
 - Сите државни документи се потпишуваат дигитално.
 - Веднаш правно важечки.
 - Драстично намалување на бирократијата.
 4. Единствена национална матична евиденција
 - Единствена база за: живеалиште, брачен статус, недвижности, дозволи.
 - Забрана државата да бара од граѓанинот податоци што веќе ги поседува.
 5. Пристап во реално време до статус на постапки
 - Секој граѓанин онлајн гледа:
 - статус на барањето
 - рокови за одговор
 - одговорен службеник.
-

13.2 Сајбер безбедност

Општа цел

Заштита на државата од сајбер напади, саботажи, манипулации на податоци и странски интерференции.

Оперативни реформи

1. Национална Агенција за Сајбер Одбрана (НАСО)
 - Независна структура што ги штити:
 - државните бази на податоци
 - критичната инфраструктура
 - системите за електронско гласање
 - енергетските, водните и транспортните мрежи
 - Инспекциски овластувања и итни интервенции.
2. Институционални сервери само на национална територија
 - Апсолутна забрана за складирање јавни податоци на странски сервери.
 - Национални дата-центри, редундантни и заштитени.
3. Годишни обврзни пен-тестови
 - Тестови на ранливост за сите јавни системи.
 - Јавен извештај за утврдените слабости.

4. Безбедност на општинските мрежи
 - Обврзни аудити за секоја општина.
 - Минимални стандарди за енкрипција и firewalls.
 5. Обука за сајбер безбедност за јавни службеници
 - Секој службеник мора годишно да положи тест за сајбер безбедност.
 - Неуспех → задолжителна повторна обука.
-

13.3 Стартапи

Општа цел

Создавање иновативен екосистем кој е атрактивен, меритократски и ориентиран кон меѓународни пазари.

Оперативни реформи

1. Национален Стартап Фонд
 - Финансирање без камата за иновативни проекти.
 - Приоритет за секторите:
 - вештачка интелигенција
 - енергија
 - биотехнологија
 - роботика
 - агро-тех
 - софтвер.
 2. Стартап Зони
 - Урбани подрачја со:
 - намалени киријални трошоци
 - оптичка мрежа со висок проток
 - јавни co-working простори
 - бесплатна правна и административна поддршка.
 3. Нулта бирократија
 - Отворање стартап за 24 часа.
 - Единствена платформа за сите дозволи.
 4. Даночни стимули
 - Нулта данок во првите две години.
 - Постепено зголемување до петтата година.
 5. Партнерства меѓу стартапи и универзитети
 - Пристап до универзитетски лаборатории.
 - Инкубациски програми со ментори од дијаспората.
-

13.4 Вештачка интелигенција и автоматизација

Општа цел

Користење на вештачката интелигенција како алатка за ефикасност, транспарентност и конкурентност, без создавање зависност од big tech или надворешни центри на моќ.

Оперативни реформи

1. Национална Стратегија за ВИ 2030
 - Насоки за користење на ВИ во:
 - здравство
 - безбедност
 - земјоделство
 - јавна администрација

- индустрија
 - транспорт.
 - 2. Транспарентна јавна ВИ
 - Секој алгоритам што го користи државата мора да биде:
 - ревидлив
 - сертифициран
 - јавно документиран
 - Забрана за „црни кутии“ во чувствителни сектори.
 - 3. Автоматизација на јавните услуги
 - Автоматизација на рутински административни процеси.
 - Намалување од најмалку 30% на рачни активности.
 - 4. Јавни лаборатории за ВИ
 - Национални центри со локални истражувачи и експерти од дијаспората.
 - Проекти за применета ВИ во безбедност, здравство, транспорт, земјоделство.
 - 5. Етика на ВИ
 - Јасни правила за приватност, транспарентност и безбедност на податоците.
 - Забрана за користење ВИ за политичка контрола или пропаганда.
-

13.5 Меѓународна конкурентност

Општа цел

Да се позиционира Македонија како технолошки центар на Балканот, атрактивен за инвеститори, истражувачи и странски компании.

Оперативни реформи

1. Национален бренд „Tech Macedonia“
 - Меѓународна кампања за привлекување high-tech компании.
 - Промоција на главните глобални настани.
 2. Технолошки Економски Зони (ТЕЗ)
 - Специјализирани подрачја со:
 - лаборатории
 - co-working простори
 - инкубатори
 - високотехнолошка инфраструктура
 - Приоритет за странски компании што инвестираат во истражување.
 3. Талентите од дијаспората како стратешки ресурс
 - Мапирање на македонските професионалци во светот.
 - Привремени договори за ангажман во стратешки сектори.
 4. Соработка со глобални иновациони центри
 - Договори со: Silicon Valley, Израел, Јужна Кореја, Јапонија, Германија.
 - Програми за размена и истражување со посебни фондови.
 5. Канцеларии за иновации во амбасадите
 - Амбасадите стануваат центри за технолошко „scouting“.
 - Прибирање можности, партнерства и инвестиции.
-

14. ЖИВОТНА СРЕДИНА И ОДРЖЛИВОСТ – Сеопфатна структурна реформа

14.1 Квалитет на воздухот

Општа цел

Драстично намалување на атмосферското загадување, особено во урбаните подрачја како Скопје, Тетово и Битола, каде нивото на PM10 и PM2.5 е меѓу највисоките во Европа.

Оперативни реформи

1. Национален План против CMOG (PNAS)
 - Строги лимити за индустриски емисии.
 - Мониторинг во реално време преку „паметни“ сензори.
 - Јавно објавување на податоците секој час.
 2. Контрола на индустриските емисии
 - Обврзни, независни еколошки инспекции на секои три месеци.
 - Високи казни и веднаш затворање за постројки што ги надминуваат лимитите.
 3. Чисто домашно греење
 - Стимули за замена на печки на дрва со поефикасни системи (тополни пумпи, сертифициран пелет, гас, струја).
 - Државен фонд за семејства со низок приход.
 4. Зони со ограничени емисии (ЗОЕ) во градовите
 - Ограничување на сообраќај во густо населени подрачја.
 - Зајакнување на електричниот јавен превоз.
 5. Платформа „Чист Воздух“
 - Секој граѓанин може да пријави диви палења, нелегални согорувања и индустриски испусти.
-

14.2 Отпад

Општа цел

Создавање модерен национален систем за управување со отпадот, елиминирање диви депонии и зголемување на рециклирањето и компостирањето.

Оперативни реформи

1. Национален Систем за Отпад (НСО)
 - Интегрирано управување: собирање, селекција, рециклажа, компостирање и депонирање.
 - Единствени стандарди за сите општини.
2. Национален попис на диви депонии
 - Секоја дивја депонија мапирана и класифицирана.
 - План за санација во следните 24 месеци.
3. Паметни контејнери од нова генерација
 - Сензори за следење на исполнетоста.
 - Дигитална комуникација со службите за собирање.
4. Регионални центри за рециклажа
 - Модерни постројки за пластика, хартија, стакло, метали.
 - Финансирани со државни фондови и приватни инвестиции.
5. Реформа на тарифата за отпад
 - Такси базирани на реална количина.
 - Награди за „примерни“ граѓани.

14.3 Обновлива енергија

Општа цел

Зголемување на уделот на обновливи извори, намалување на енергетската зависност и заштита на националната енергетска безбедност.

Оперативни реформи

1. План „Енергија 2035“
 - Минимум 50% обновлива енергија до 2035 година.
 - Фотоволтаиците како примарна технологија.
 - Поддршка за ветерни и биомасни проекти каде што се одржливи.
2. Стимулации за домашни фотоволтаични системи
 - Бонус до 40% од трошокот.
 - Поедноставени процедури за одобрение (максимум 7 дена).
3. Енергетски заедници
 - Групи граѓани и компании што произведуваат и споделуваат енергија.
 - Приоритетен пристап до јавни фондови.
4. Паметна електрична мрежа (Smart Grid)
 - Инвестиции за трансформација на мрежата во интелигентен систем:
 - мониторинг на потрошувачката
 - автоматско балансирање
 - намалување на загубите.
5. Забрана за приватизација на стратешки енергетски аквизиции
 - Електрани, мрежи, брани и критична инфраструктура остануваат 100% јавни.

14.4 Заштита на територијата

Општа цел

Заштита на територијата, пејзажот и заштитените подрачја, и спречување градежни злоупотреби и еколошки катастрофи.

Оперативни реформи

1. Национален План за Територија (усогласен со Столб 8)
 - Единствена карта за земјоделски, индустриски, урбани и заштитени зони.
 - Јасни правила против неконтролирана бетонизација.
2. Забрана за градба во чувствителни подрачја
 - Планински зони
 - Шуми
 - Природни паркови
 - Подрачја со висок хидрогеолошки ризик
3. Дигитални контроли на градежни злоупотреби
 - Дронови и сателитски снимки на секои три месеци.
 - Автоматска идентификација на дивоградби.
4. Драстични санкции
 - Рушење во рок од 60 дена.
 - Тројно зголемени казни.
 - Кривична одговорност за општински раководители кои се соучесници.
5. Заштита на реките и езерата
 - Забрана за индустриски испусти.
 - Континуиран мониторинг со сензори.
 - Санитација на најзагадените водотеци.

14.5 Климатска адаптација

Општа цел

Подготовка на државата за последиците од климатските промени: екстремни горештини, поплави, пожари, суши.

Оперативни реформи

1. Национален систем за превенција од катастрофи
 - Дигитални метео-аларми.
 - Координирани интервенции во реално време меѓу цивилна заштита, општини и полиција.
 2. Хидрогеолошка заштита
 - Зајакнување насипи, корита и канали.
 - Карта на подрачја со ризик од поплави.
 - Годишно ажуриран превентивен план.
 3. Програма против пожари
 - Дронови за мониторинг на шумите.
 - Специјални единици за брза интервенција.
 - Лесна авијација за планински подрачја.
 4. Урбани планови за ладење
 - Масовно засадување дрвја во градовите.
 - Зелени кровови на јавни згради.
 - Вештачки сенчести површини во урбаните центри.
 5. Управување со сушата
 - Обврзни мерки за штедење вода.
 - Повторна употреба на сива вода во јавни згради.
 - Вештачки акумулации во најсувите региони.
-

15. МЛАДИ И СПОРТ – Сеопфатна структурна реформа

15.1 Младински политики

Општа цел

Да им се обезбедат на младите конкретни алатки за да ја изградат својата иднина во државата, без да бидат принудени да емигрираат.

Оперативни реформи

1. Министерство за Младински Политики
 - Автономна и целосно деполитизирана структура.
 - Надлежности за: образование, спорт, младинско претприемништво, социјални иновации.
 2. Програма „Млади Напред“
 - Финансиска и логистичка поддршка за:
 - започнување активности
 - стручна обука
 - пракси во компании
 - меѓународна мобилност.
 3. Национален Младински Совет
 - Постојана платформа со претставници од 16 до 30 години.
 - Директни предлози до Парламентот.
 4. Фонд „Млади Иноватори“
 - Годишни фондови за социјални, културни и технолошки проекти.
 - Пристап преку транспарентни јавни повици.
 5. Територијални младински центри
 - Јавни простори со: co-working, училиници, дигитални лаборатории, психолошка поддршка, советувалишта за ориентација.
-

15.2 Граѓанско и претприемничко образование

Општа цел

Создавање генерација што е одговорна, независна, способна да мисли, гради и развива држава.

Оперативни реформи

1. Обврзувачко граѓанско образование
 - Воведено од основно училиште (високи одделенија).
 - Програми за:
 - функционирање на државата
 - демократија
 - лична одговорност
 - јавна етика
 - активна партиципација.
2. Економско и претприемничко образование
 - Воведено од 14-годишна возраст.
 - Практични модули за:
 - управување со пари
 - микробизниси
 - стартапи

- project management
 - маркетинг
 - дигитални алатки.
3. Симулирани младински компании
 - Обврзни проекти во средните училишта:
 - развој на идеја
 - изградба на бизнис план
 - јавна презентација
 - симулирано финансиско управување.
 4. Партнерство школа–компанија
 - Директно поврзување меѓу образовни институции и локални компании.
 - Квалитетни практични обуки.
 5. Национален фестивал „Млади што Градат“
 - Годишна награда за проекти со социјално, економско или научно влијание.
-

15.3 Спортски простори

Општа цел

Да се обезбеди пристап до спорт за сите млади како средство за здравје, воспитување, превенција и дисциплина.

Оперативни реформи

1. Национален План за Спортски Објекти
 - Изградба или реконструкција на:
 - училишни сали
 - општински спортски центри
 - повеќенаменски игралишта
 - Национални минимални стандарди.
 2. Бесплатен спорт до 18 години
 - Бесплатен (или симболично платен) пристап до:
 - фудбал
 - кошарка
 - одбојка
 - атлетика
 - боречки вештини
 - пливање
 - Финансирано со јавни фондови и етички спонзори.
 3. Програма „Спорт во училиштата“
 - Дополнителни часови физичка активност.
 - Основна атлетска подготовка.
 - Сертифицирани тренери за главните спортови.
 4. Поддршка за младински професионален спорт
 - Стипендии за спортски таленти.
 - Програми за усогласување школа–спортска кариера.
 5. Инклузивен спорт
 - Прилагоден спорт за млади со попреченост.
 - Пристапни спортски центри.
 - Специјализирана обука за тренери.
-

15.4 Инклузија и социјална мобилност

Општа цел

Да се гарантираат еднакви можности за сите млади, независно од местото на раѓање, економската состојба на семејството или етничката припадност.

Оперативни реформи

1. Програма „Можности за Сите“
 - Насочена поддршка за млади од ранливи и заостанати подрачја.
 - Приоритетен пристап до обуки, спорт и стипендии.
 2. Национални стипендии
 - Бесплатни универзитети за заслужни студенти со низок приход.
 - Стипендии за студии во странство, со обврска за враќање.
 3. Јавни младински станови
 - Студентски домови и станови со контролирани цени.
 - Приоритет за студенти и млади работници во првите години.
 4. Превенција на младински проблеми
 - Психолози, педагози и медијатори во училиштата и младинските центри.
 - Програми против насилство, булинг и зависности.
 5. Територијална мобилност
 - Олеснет транспорт за студенти и млади работници.
 - Подобрени дигитални и логистички врски меѓу регионите.
-

16. ПРАВА И ГРАЃАНСКИ СЛОБОДИ – Сеопфатна структурна реформа

16.1 Основни права

Општа цел

Основните права да станат неповредливи, заштитени со јасни, применливи норми и заштитени од секоја злоупотреба на политичка, економска или институционална моќ.

Оперативни реформи

1. Повелба за Основните Права на Граѓанинот
 - Јасен и обврзувачки каталог на основни права:
 - живот
 - здравје
 - достоинство
 - приватност
 - сопственост
 - правично судење
 - лична слобода
 - Секоја повреда од страна на државата станува кривично дело.
2. Суд за Граѓански Слободи
 - Независен орган со овластување да блокира јавни одлуки што ги кршат основните права.
 - Забрзана постапка, одлука во рок од 72 часа.
3. Право на пристап до основни услуги
 - Здравство, образование, безбедност, минимален транспорт и дигитални услуги мора да се гарантираат насекаде.
 - Државата има обврска, а не опција, да ги обезбеди.
4. Заштита на дигиталната приватност
 - Забрана за користење лични податоци за скриени политички или економски цели.
 - Безбедно складирање и трагирано евидентирање на секој пристап.
5. Забрана за институционална дискриминација
 - Забрана за различен третман на граѓани по основ на потекло, ставови, вера или социјален статус.

16.2 Еднаквост во третманот

Општа цел

Гарантирање еднакви услови за сите граѓани, елиминирање етнички, политички, верски или економски привилегии.

Оперативни реформи

1. Национална Канцеларија за Еднаквост
 - Независна.
 - Прима претставки, врши мониторинг на јавните служби, спроведува проверки.
 - Санкциски овластувања против институции и службеници.
2. Еднаквост во пристапот до јавната администрација
 - Целосно анонимни и дигитални конкурси.
 - Нема предност по регионална, етничка или групна припадност.

3. Еднаквост во територијалните услуги
 - Училишта, болници, минимален транспорт – гарантирани во секоја општина, без дискриминација.
 4. Антидискриминациски кодекс за компании
 - Обврзувачки стандарди за компании со над 20 вработени.
 - Санкции за дискриминаторско однесување.
 5. Еднаквост во судскиот систем
 - Апсолутна забрана за судски процеси под влијание на етничка, политичка или верска припадност.
 - Автоматска ревизија на сомнителни случаи.
-

16.3 Секуларна држава

Општа цел

Афирмација на држава која е неутрална по прашања на религија, со почит кон сите вери, но подредена на ниту една.

Оперативни реформи

1. Принципи на религиска неутралност
 - Ниту една религија не смее да влијае врз институции, закони или јавни одлуки.
 - Ниту еден верски лидер не смее да интервенира во политички процеси.
 2. Транспарентност на односите држава–верски заедници
 - Секој договор регистриран и јавно објавен.
 - Забрана за скриени финансирања.
 3. Без конфесионални привилегии
 - Сите религии се третираат еднакво:
 - даноци
 - дозволи
 - простори
 - права.
 4. Образование за секуларност
 - Образовни програми во училиштата.
 - Курсеви за јавни службеници.
 5. Заштита на верските објекти
 - Државно гарантирани стандарди за безбедност.
 - Апсолутна забрана за вандализам или дискриминација.
-

16.4 Заштита на малцинствата

Општа цел

Гарантирање еднакви права, заштита и пристап до државата за сите малцинства, без создавање паралелни или привилегирани системи.

Оперативни реформи

1. Рамковен закон за малцинствата
 - Јасна дефиниција на јазични, културни, етнички и верски малцинства.
 - Гарантирани права: јазик, култура, безбедност, претставеност.
2. Канцеларија за интеркултурна медијација
 - Во секоја општина со мешано население.
 - Поддршка во социјални и институционални односи.
3. Образование за различност
 - Учебни програми за превенција од предрасуди, етничка омраза и дискриминација.

4. Построги казни за дела од омраза
 - Засилени казни за насилство или дискриминација по идентитетска основа.
 5. Заштита на традициите
 - Слобода за одржување јазик, култура и обичаи во рамки на националните закони.
-

16.5 Верска слобода

Општа цел

Гарантирање слобода на вера, богослужба и верска организација за сите граѓани, без интерференции и без привилегии.

Оперативни реформи

1. Признавање на верските заедници
 - Транспарентна и едноставна регистрација, врз основа на објективни критериуми.
 - Никакво политичко мешање во процесот на регистрација.
 2. Апсолутна слобода на богослужба
 - Секој граѓанин има право да се моли, да гради верски објекти (според урбанистички норми) и да организира верски активности.
 3. Заштита на верските заедници
 - Безбедност за џамии, цркви, синагоги и религиски центри.
 - Антивандализам и антиинтолерантни планови.
 4. Забрана за политичка злоупотреба
 - Религијата и партиите мора да останат одвоени.
 - Строги казни за користење вера за изборни цели.
 5. Економска транспарентност
 - Секоја верска заедница објавува годишни финансиски извештаи.
 - Забрана за недекларирани странски финансирања.
-

16.6 Слобода на изразување

Општа цел

Гарантирање реална демократија, во која граѓаните можат да зборуваат, критикуваат, протестираат и пријавуваат без страв.

Оперативни реформи

1. Право на критика
 - Ниту еден граѓанин не смее да биде гонет за критика на политичари, институции или економски центри на моќ.
 - Казни за оние што заплашуваат или се закануваат на лица кои изразуваат мислења.
2. Транспарентност на јавните пријави
 - Лица што пријавуваат криминал, злоупотреби или корупција се заштитени преку национален whistleblower систем.
3. Право на мирен протест
 - Ниту една политичка одлука не смее да блокира мирни демонстрации.
 - Полицијата е должна да обезбеди безбедност, а не заплашување.
4. Дигитална слобода
 - Забрана за политичка цензура на интернет.
 - Забрана за гасење профили, страници или содржини по политичка наредба.
 - Заштита на личните податоци.
5. Забрана за политички надзор
 - Државата не смее да ги надгледува граѓаните поради политички, верски или социјални ставови.
 - Секој вид надзор бара судска дозвола.

17. РЕФОРМА НА ДРЖАВАТА И УСТАВОТ – Сеопфатна структурна реформа

17.1 Структурна ревизија на власта

Општа цел

Ребалансирање на државните власти, зајакнување на реалната поделба меѓу извршна, законодавна и судска власт, и спречување на скриена политичка контрола.

Оперативни реформи

1. Нова архитектура на државната власт
 - Потполна поделба меѓу извршна, законодавна и судска власт.
 - Номинации, контроли и механизми за одговорност редизајнирани според критериуми на независност.
 2. Навистина суверен парламент
 - Крај на „вештачки мнозинства“ создадени преку притисоци, уцени или купување пратеници.
 - Секој пратеник гласа според совеста и народниот мандат, а не по наредба од партијата.
 3. Влада со ограничени и прецизни овластувања
 - Елиминација на непотребни дискрециони овластувања.
 - Секој акт на владата мора да биде трагиран и јавно објавен.
 4. Независно судство
 - Висок Судски Совет составен само од судии и независни експерти.
 - Крај на политичките именувања во правосудството.
 5. Автономни државни агенции
 - Антикорупција, медиуми, пазар, енергија, сајбер безбедност, конкуренција → целосно независни органи.
-

17.2 Мандатни ограничувања

Општа цел

Спречување создавање на трајни политички касти, намалување на корупцијата и зголемување на демократската сменливост.

Оперативни реформи

1. Ограничување на два мандати за секоја изборна функција
 - Парламент: максимум 2 мандати.
 - Градоначалници: максимум 2 мандати.
 - Претседател на Републиката: максимум 2 мандати.
 - Министри: максимум 2 мандати, дури и ако не се последователни.
2. Забрана за доживотни функции
 - Ниту еден политичар не смее да остане 20–30 години на власт.
 - Норми што спречуваат фиктивни ротации и лажни рециклирања.
3. Обврзителен „cooling-off“ период
 - После два мандати, забрана од 5 години за државни функции или членство во управни одбори на јавни тела.
4. Ротација на јавните раководители
 - Ограничен мандат и за техничките раководни позиции.
 - Намалување на „феудализацијата“ на министерства, институции и агенции.

5. **Забрана за кумулација на функции**
 - Ниту еден политичар или раководител не смее истовремено да врши повеќе јавни функции.
-

17.3 Инструменти за учествовна демократија

Општа цел

Да им се овозможи на граѓаните да интервенираат во клучните државни одлуки преку реални, функционални и неманипулирачки инструменти.

Оперативни реформи

1. **Обврзни јавни консултации**
 - Секој закон од национално значење мора да биде предмет на јавна консултација од најмалку 60 дена.
 - Мислењата и забелешките се објавуваат онлајн.
 2. **Граѓански делиберативни асамблеи**
 - Группи граѓани избрани по случаен избор (ирски модел) за анализа на специфични теми.
 - Предлозите стануваат обврзувачки ако се изгласани со мнозинство во асамблејата.
 3. **Учество во буџетот на општините**
 - Дел од општинскиот буџет се одлучува директно од граѓаните.
 - Дигитално гласање за избор на проекти и приоритети.
 4. **Олеснета народна законодавна иницијатива**
 - Намалување за 70% на потребниот број потписи.
 - Признавање на дигитални потписи.
 - Обврска Парламентот да расправа во рок од 90 дена.
 5. **Национална дигитална платформа за партиципација**
 - Гласања, консултации, петиции – собрани и валидирани дигитално.
 - Целосна транспарентност на резултатите.
-

17.4 Предложувачки референдуми

Општа цел

Враќање на моќта на народот не само да прифаќа или одбива, туку и да предлага и донесува закони.

Оперативни реформи

1. **Воведување на Предложувачки Референдум**
 - Граѓаните можат да предложат закон и да го усвојат преку референдум.
 - Парламентот е обврзан да го претвори во закон.
2. **Потврдувачки референдум за меѓународни договори**
 - Ниту еден договор не стапува во сила без народен глас.
 - Целосен стоп на надворешни наметнувања.
3. **Укинувачки референдум без кворум**
 - Без минимален праг.
 - Доколку мнозинството од излезените гласачи изгласа – нормата се укинува.
4. **Локални референдуми**
 - Граѓаните можат да блокираат или да одобрат општински проекти (градби, урбанистички измени, приватизации).
5. **Дигитален регистар на референдуми**
 - Секој референдум, прашање, резултат и образложение се објавуваат во онлајн архив.

17.5 Непосредна политичка одговорност

Општа цел

Трансформација на системот од политичка неказниност во систем на директна, лична и непосредна одговорност.

Оперативни реформи

1. Норма за автоматски престанок на функцијата
Политичар веднаш ја губи функцијата ако:
 - е осуден во прв степен за дела против јавната управа
 - е вмешан во финансиски скандали
 - е формално обвинет за корупција со документални докази
 - ги крши обврските за транспарентност.
 2. Обврзувачки етички кодекс за сите избрани
 - Секоја повреда резултира со веднаш суспендирање.
 - Директна примена, без посредство на партиите.
 3. Обврска за целосно објавување на имотната состојба
 - Секој политичар објавува:
 - приходи
 - имот
 - недвижности
 - удели во компании
 - Годишно задолжително ажурирање.
 4. Лична економска одговорност
 - Политичари што нанесуваат штета на државата (незаконити договори, расфрлања, намерни грешки) одговараат со сопствениот имот.
 5. Јавен мониторинг на политичарите
 - Дигитална платформа со:
 - присуства
 - гласања
 - активности
 - исполнети и неисполнети ветувања
 - Секој граѓанин може да го проверува однесувањето на својот претставник.
-

18. БОРБА ПРОТИВ КОРУПЦИЈА И КЛИЕНТЕЛИЗАМ – Сеопфатна структурна реформа

18.1 Реформа на антикорупциските закони

Општа цел

Корупцијата да стане кривично дело со екстреман ризик, висока видливост и непосредни, реални и лични последици.

Оперативни реформи

1. Нов Антикорупциски Кодекс
 - Ги обединува сите норми во единствен, јасен текст.
 - Ги зголемува казните, дефинира нови дела и создава забрзани процедури.
 2. Корупцијата како дело со итна постапка
 - Ако има документални докази (аудио, видео, трансакции, прислушувања):
 - веднаш апсење
 - судење во рок од 60 дена
 - пресуда во рок од 120 дена.
 3. Строги и ненеготивни казни
 - За политичари и раководители:
 - 10–20 години затвор
 - целосна конфискација на незаконски стекнатиот имот
 - Нема намалување казни за „соработка“.
 4. Нулта застара за корупциски дела
 - Нема застарување.
 - Случаите можат да се гонат и по децении.
 5. Апсолутна забрана за враќање во јавниот сектор
 - Осудени лица никогаш не можат повторно да работат во јавната администрација.
-

18.2 Трагираност на финансирањата

Општа цел

Елиминација на „црни пари“ во политиката, администрацијата и медиумите, и целосно видлива секоја финансиска трага.

Оперативни реформи

1. Единствен Регистар на Политичките Финансирања
 - Јавна платформа со:
 - донатори
 - износи
 - датуми
 - начини на плаќање
 - приматели
 - Ажурирање во реално време.
2. Целосна трагираност на партиските фондови
 - Сите трансакции мора да се вршат преку сертифицирани електронски системи.
 - Апсолутна забрана за готовина во политички финансирања.
3. Транспарентност на приватните фондови
 - Обврска компании и поединци што финансираат партии или кандидати јавно да ги објават:

- мотивите
 - економските односи
 - интересите.
4. Годишна независна ревизија
 - Целосна ревизија на партиските буџети од независни меѓународни агенции.
 - Објавување онлајн.
 5. Автоматски санкции
 - Веднаш суспендирање јавни фондови за партии што ги кршат правилата.
 - Исклучување од избори во случај на повторување.
-

18.3 Јавни регистри на функциите

Општа цел

Да стане јасно кој ја зазема секоја јавна функција и да се проверат судири на интереси и аномални концентрации на моќ.

Оперативни реформи

1. Национален Регистар на Јавни Функции (НРЈФ)
 - Секоја функција во: влада, министерства, општини, јавни компании, агенции, институции.
 - Име, биографија, датум на именување, мандат, плата и бонуси.
 2. Автоматска проверка на судир на интереси
 - Секој ангажман автоматски се проверува од алгоритам:
 - роднински врски
 - сопственици
 - економски односи.
 3. Обврзно објавување на биографиите
 - Секоја повисока функција мора да има јавно достапно CV.
 4. Систем за ротација на функциите
 - Никој не смее да раководи исто тело повеќе од 4 последователни години.
 - Обврзна ротација на раководители.
 5. Јавна платформа за пријави
 - Граѓани и новинари можат да пријавуваат сомнителни именувања.
 - Обврзна реакција во рок од 30 дена.
-

18.4 Контрола врз именувањата

Општа цел

Елиминација на политички именувања базирани на лојалност, пријателство или етничка припадност, и нивна замена со меритократски и транспарентен систем.

Оперативни реформи

1. Именувања преку јавни конкурси
 - Сите раководни позиции се доделуваат преку национален, анонимен конкурс.
 - Забрана за директни именувања.
2. Независен Комитет за Именувања
 - Комисија од експерти избрани преку конкурс, без политички врски.
 - Овластувања да:
 - ги оценува кандидатите
 - ги блокира незаконските именувања
 - ги објавува критериумите и одлуките.

3. Апсолутна транспарентност на именувањата
 - Секоја одлука за именување се објавува со:
 - критериуми
 - бодови
 - образложение
 - резултати.
 4. Крај на „режирани“ кариери
 - Забрана за унапредувања базирани на политичка лојалност.
 - Годишна евалуација заснована исклучиво на цели и резултати.
 5. Кривична одговорност за незаконски именувања
 - Лица што потпишуваат незаконски именувања се кривично одговорни.
 - Строги казни и за оние што нелегално ја примаат функцијата.
-

18.5 Систем на превенција

Општа цел

Премин од систем што „реагира на корупција“ во систем што ја спречува пред да се случи.

Оперативни реформи

1. Национална Антикорупциска Агенција (НАА)
 - Целосно независна.
 - Овластувања за истрага, инспекција и санкционирање.
 - Тримесечни јавни извештаи.
 2. Заштитено пријавување (whistleblowing)
 - Безбеден систем за анонимно пријавување злоупотреби.
 - Целосна заштита на пријавувачот.
 - Финансиски награди за клучни информации.
 3. Антикорупциски алгоритам
 - Дигитален систем што анализира:
 - јавни набавки
 - буџети
 - именувања
 - сомнителни банкарски трансакции
 - необјасниво зголемување на имот
 - Автоматски пријави до НАА.
 4. Превенција во јавните набавки
 - Сите тендери задолжително се дигитални.
 - Нема исклучоци или преговарачки постапки без јавно образложение.
 5. Антикорупциско образование
 - Обврзна обука во средните училишта и јавната администрација.
 - Програми за етика, транспарентност и јавна одговорност.
-

19. НАЦИОНАЛЕН ИДЕНТИТЕТ И ОПШТЕСТВЕНА КОХЕЗИЈА – Сеопфатна структурна реформа

19.1 Заштита на културата и јазикот

Општа цел

Заштита на македонската култура, јазик, историска меморија и сите културни изрази како фундаментални добра на државата и нацијата.

Оперативни реформи

1. Закон за Заштита на Македонската Култура
 - Дефинирање на материјални и нематеријални културни добра.
 - Зајакната правна заштита.
 - Национален регистар на културни добра.
 2. Национален Институт за Македонски Јазик
 - Напредни лингвистички истражувања.
 - Стандардизација и заштита на јазикот.
 - Создавање речници, прирачници и дигитални платформи.
 3. Дигитализација на историската меморија
 - Архиви, документи, фотографии, аудиовизуелни материјали дигитализирани и јавно достапни.
 - Создавање „Македонска Национална Дигитална Библиотека“.
 4. Меѓународна културна промоција
 - Македонски културни институти во клучните европски и светски метрополи.
 - Фестивали, филм, театар, музика, литература.
 5. Транспарентно финансирање на културата
 - Фондови распределени преку јавни конкурси, не преку политички фаворизирања.
-

19.2 Единство над етнички и верски линии

Општа цел

Изградба на нација во која заедничкиот идентитет е посилен од етничките, верските и јазичните разлики.

Оперативни реформи

1. Национален Граѓански Пакт
 - Јавен документ потпишан од сите заедници: Македонци, Албанци, Турци, Роми, Власи, Срби, Бошњаци.
 - Принципи: почит, еднакви можности, соработка, меѓусебна безбедност.
2. Заедничко образование
 - Учебни програми со заеднички содржини за:
 - македонска историја
 - граѓански права
 - култура на дијалог
 - Крај на паралелни наставни програми користени како политичко оружје.
3. Инклузивни национални прослави
 - Настани и празници што ги вреднуваат сите заедници во државата.
 - Заеднички програми за промоција на различни традиции.

4. Рамнотежна претставеност во институциите
 - Пристап до јавни функции заснован на мерит, со мониторинг за спречување исклучувања и нерамнотежи.
 5. Превенција на идентитетски конфликти
 - Постојан механизам за меѓуетничка медијација.
 - Итна реакција на тензии со дијалог и професионална интервенција.
-

19.3 Спротивставување на поделителни наративи

Општа цел

Спречување пропаганда, историски манипулации, дезинформација и политички стратегии што создаваат идентитетски конфликти.

Оперативни реформи

1. Центар за Социјална и Идентитетска Резилиенција
 - Анализа на политички и медиумски наративи.
 - Идентификација на обиди за етничка или верска поделба.
 - Тримесечни јавни извештаи.
 2. Закон против идентитетска дезинформација
 - Санкции за ширење лаги за етнички, верски групи или историјата на државата.
 - Забрана за политички кампањи базирани на поделби и поттикнување омраза.
 3. Образовни програми за историска вистина
 - Студија на националната историја заснована на проверени извори.
 - Елиминација на етнички манипулирани верзии.
 4. Сојузи со независни медиуми
 - Поддршка на медиуми што промовираат плурализам, историска вистина и општествена кохезија.
 5. Културни иницијативи против омраза
 - Настани, документарци, театар, филм и училишни проекти што ги разобличуваат стереотипите.
-

19.4 Државата како заеднички дом за сите

Општа цел

Создавање заедничка перцепција за државата како безбеден, правичен и гостопримлив простор за сите граѓани, без разлика на потекло или вера.

Оперативни реформи

1. Нов уставен модел на граѓанска државјанска припадност
 - Нацијата се дефинира како заедница на граѓани, а не на етнички групи.
 - Ниту една етничка група нема посебни привилегии или специјални овластувања.
2. Мултијазични јавни служби
 - Државните услуги достапни на јазиците на главните заедници.
 - Нема јазична бариера за пристап до здравство, правда и образование.
3. Заштита на верските права
 - Сите заедници имаат еднакви права да градат верски објекти, да ја практикуваат верата и да ги слават празниците.
4. Интегрирани урбани и рурални политики
 - Спречување гетоизација и сегрегирани квартави.
 - Стимули за мешан социјален состав и заедничка урбана регенерација.
5. Инклузивна институционална комуникација
 - Државата се обраќа на сите, не на една група.
 - Јазик и симболи што ја претставуваат целата популација.